

UPPSALA
UNIVERSITET

Upphovsrättens effekter på biblioteken

En diskussion kring bibliotekens position, verksamhet och
framtid

Sebastian Aho

Institutionen för ABM

Uppsatser inom biblioteks- & informationsvetenskap ISSN 1650-4267

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2010, nr 503

Författare

Sebastian Aho

Svensk titel

Upphovsrättens effekter på biblioteken –En diskussion kring bibliotekens position, verksamhet och framtid

English Title

The Copyright Law's Impact on Libraries- An Discussion on the Libraries' Position, Activity and Future

Handledare

Urban Ericsson

Abstract

This master thesis examines the copyright law with the purpose of sorting out the consequences and the effects of the law impacted on libraries. The theories used are mainly discourse analysis and public domain theory. At the centre of the examination is the effects that copyright law bring to libraries and their ability to perform their work. A major part of this thesis is gathered around the analysis of the presumptive key words that give the structures of copyright law the possibility to claim rightfulness. This is an outspoken strategy to illustrate the discourse of copyright law. Through the whole working process the author is trying to keep a critical point of view. The literature that is used consists to the biggest parts of texts written as an examination of the copyright law and the effects of the law. The author also uses legislations and laws regulating libraries work in society. The goal of the examination is to point out and discuss the friction that appears when one system of intellectual property is institutionalized in society. With this comes the mission of opening a discussion concerning the possibilities for libraries to “keep going strong” in a time deeply influenced and regulated by copyright law.

Ämnesord

Upphovsrätt, Public domain, Bibliotek, Egendom, Diskursanalys

Key words

Copyright law, The Public domain, Library, Property, Discourse analysis

Innehållsförteckning

Innehåll

Inledning	6
Teoretiska utgångspunkter	8
Syfte och frågeställningar.....	10
Frågeställningar	11
Forskningsöversikt och källmaterial	11
Biblioteken inom informationsområdet.....	12
Upphovsrättslig lagstiftning.....	12
Bibliotek	13
Public domain	14
Skapandebegreppet	15
Ägandebegreppet	16
Metod och Avgränsningar	16
Disposition	19
Undersökning och analys	22
Bakgrund	22
Informationen(s roll) i samhället.	22
Biblioteken i informationsområdet.....	22
Upphovsrättslig lagstiftning.....	24
Två typer av rättigheter.....	25
Centrala avtal och aktörer inom internationell upphovsrätt	27
Argumentationen kring den internationella upphovsrätten.....	28
Framväxten av en informationsekonomi	29
Argumentationen emot en internationell upphovsrätt	32
Public domain	32
Att konkretisera public domain	34
En diagnos på public domain inom den upphovsrättsliga lagstiftningen	35
Idealet om ett livskraftigt public domain.....	36
En försvagning av public domains tillstånd påverkar bibliotekens verksamhet.....	38
Utmaningen att lagstifta vem information tillhör	39
Konstruerandet av den moderna upphovsrätten	41
Skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen	42
Den digitala utvecklingen	43
Att lagstifta om skapandet	44
Ett smalt skapandebegrepp	46
Skapandebegreppet och biblioteken	47
Ägandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen	50
Lockes teori om skapande av mervärde.....	50
Lockes teori och information.....	51
The Lockean provisio	51

Den utilitaristiska teorin	54
Ägandebegreppet och biblioteken	55
Det privatägda som norm gentemot undantaget public domain	56
Public domains (o)möjlighet att äga rättigheter i en upphovsrättslig ägandediskurs	57
Vad innebär public domains utveckling för biblioteken	58
Bibliotekens framtid i relation till upphovsrätten.....	60
Bibliotekens verksamhet i relation till upphovsrätten	62
Bibliotekens position i relation till upphovsrätten	64
Slutdiskussion	67
Sammanfattning	70
Käll- och litteraturförteckning	71

Inledning

Ämnesvalet för denna uppsats är den upphovsrättsliga lagstiftningen. Denna lagstiftning är konstruerad för att en författare ska erhålla ett juridisk ägande över sina verk. Detta ämnesval är främst motiverat utifrån ett personligt intresse för en lagstiftning, som de senaste åren allt mer aktualiserats i samhällsdebatten genom att nya medier tagit plats på samhällsscenen. Upphovsrätten är en komplex lagstiftning som förändras i en radikal takt. Detta sker som en följd av att nya tekniska möjligheter för att skapa och förmedla information tillkommer informationslandskapet. Den upphovsrättsliga lagstiftningen har på senare år blivit en politisk fråga för medborgarna i Sverige. En anledning till detta är stiftandet av lagar som FRA och IPRED, som tydligt har visat den koppling som upphovsrättslagstiftningen har till alla individer i ett samhälle.¹ Innan Internet blev etablerad i samhället, var upphovsrätten (närmast) en sak mellan författaren och brukaren av hennes verk, men i dagens informationssamhälle är ”alla” berörda eftersom de själva tar del av och bidrar till de informationsflöden som oavbrutet existerar i samhället.

I ett informationssamhälle är medborgarna konstant uppkopplade via otaliga informationskanaler. Det resulterar i att medborgarnas informationsbehov blir akutare och att deras informationsbeteende förändras. Denna utveckling har oundvikligen påverkat de samhällsinstitutioner som traditionellt arbetar med att organisera och förmedla information i samhället.² Här är biblioteket ett exempel på en institution vars uppgift består i att organisera och förmedla information till dess användare. Biblioteken har tjänat som en plattform dit medborgaren kunnat vända sig med sitt informationsbehov för att erhålla kostnadsfri konsultation. Biblioteken har i många samhällen traditionellt setts som nödvändiga för att orientera medborgarna i demokratiska värderingar, den nationella kulturen och det egna samhället. I bibliotekslagen, som styr bibliotekens verksamhet i Sverige, finns en målsättning att biblioteken ska främja informationstillgången för alla medborgarna i samhället. Här ses information som nödvändig resurs för medborgarna för att de ska kunna agera och hävda sig i samhället.³

---

¹ *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: FRA-lagen och IPRED-lagen. [2010-05-01].

² Castells, Manuel (2010) *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume 1*, s. 13 ff.

³ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

Det finns mycket forskning som behandlar upphovsrätten och dess följder både på nationell- och internationell nivå. Denna forskning är precis så fragmentarisk som det är möjligt att förvänta sig när studieobjektet är så komplext. Jag använder mig av denna forskning i min undersökning och särskilda delar av den har varit mer aktuell än andra. Här har forskningen gällande teorin om *Public domain* varit en viktig pusselbit. Public domain representerar en filosofi, inbakad i den upphovsrättsliga lagstiftningen, som förespråkar fria informationsflöden och generellt främjar tillgången till information högt.⁴ Begreppet filosofi får i min uppsats innebörden av en samling fundamentala principer. Den blir ett uttryck för en gemenskap som delar samma perspektiv när det gäller att betrakta en företeelse eller en samhällsutveckling.⁵

Begreppet public domain kan ha flera olika betydelser och detta diskuterar jag mer ingående senare i uppsatsen. Kort kan nämnas att public domain både kan innebära en juridisk beskrivning på verk som inte är upphovsrättsligt skyddade, men den kan även beteckna en filosofi som förespråkar informationstillgången framför det privata ägandet av information. Utifrån teorin om public domain är det möjligt att granska upphovsrätten och dess följder. En del forskare kritiserar upphovsrätten genom att hävda att den enbart bygger på ekonomisk argumentering och det är givande att genomföra en analys som relaterar denna kritik till public domain som representerar en annan filosofi.⁶ Den förändring som upphovsrätten genomgår, innebär konkreta följder för alla medborgare i samhället, men främst upplevs den av de personer och de institutioner som är aktiva inom informationshantering och informationsförmedling. Ett av de tydligaste exemplen på detta är biblioteken och upphovsrättsens förändring har oundvikligen haft stor påverkan på deras verksamhet och kommer i framtiden.⁷ Här börjar mitt val av studieobjekt att utkristallisera sig.

Min målsättning med uppsatsen blir att undersöka den upphovsrättsliga lagstiftningen och att genomföra detta via ett biblioteksperspektiv. Hur förhåller sig bibliotekens verksamhet till den upphovsrättsliga lagstiftningen och till den argumentation som upphovsrätten motiveras med? Här tjänar forskningen om public domain som en lämplig ingång för min underökning av två anledningar. För det första, delar public domain en *informationsfilosofi* med biblioteken som institution. Denna filosofi förespråkar fria informationsflöden och främjar generellt tillgången till information högt. För det andra, är biblioteket som institution väldigt

---

⁴ Pamela Samuelsson, (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law*, s. 22 ff.

⁵ *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: Filosofi. [2010-05-01].

⁶ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 ff.

⁷ Susanna Broms, (2005), *Biblioteken och juridiken* s. 87.

beroende av upphovsrättens utveckling.⁸ Public domain kan på detta sätt hjälpa till att sätta en diagnos på bibliotekens position inom upphovsrätten. Jag strävar i uppsatsen efter att bidra till en diskussion kring bibliotekens framtid, som en institution starkt influerad av den upphovsrättsliga lagstiftningen. Biblioteken blir den institution som den upphovsrättsliga lagstiftningen konkretiseras emot i denna uppsats. Upphovsrättens följder illustreras genom bibliotekens förutsättningar att genomföra sin verksamhet och uppfylla sitt syfte. Forskningen kring upphovsrätten visar att lagstiftningen de senaste åren allt mer blivit internationellt standardiserad och trots att de nationella olikheterna fortfarande är stora, blir det mest gynnsamma för mig i denna uppsats att anta ett internationellt perspektiv för att försöka lokalisera mekanismerna bakom upphovsrättens utveckling.⁹ Detta genomför jag genom att via den upphovsrättsliga forskningen synliggöra de aktörer som har mest makt att påverka upphovsrättens utveckling och genom att granska den argumentering som denna utveckling baseras på.¹⁰ Det finns några begrepp som jag valt att använda i detta syfte och de är *skapande* och *ägande*. Mitt urval av dessa två begrepp motiveras genom den centrala position de har i den upphovsrättsliga argumentationen.¹¹

Inom upphovsrättslig lagstiftning har synen på skapandeprocessen och författarens roll i densamme modifierats i takt med att samhället och de tekniska förutsättningarna förändrats. Definitionen av skapande har också förändrats som en följd av hur den upphovsrättsliga lagstiftningen utvecklar sig. Skapandet inom den upphovsrättsliga kontexten bygger på ett antal premisser, där den viktigaste är att resultatet av författarens arbete resulterar i ett ägande av verket. Lagstiftningen ställer upp ett antal kriterier för hur detta ägande ska uppnås och dessa kriterier blir kontroversiella eftersom vissa sorters skapande inte kvalificerar sig. Av detta följer att en del skapande hamnar utanför den godkända betydelsen av skapande. Jag kommer i uppsatsen att undersöka forskningen kring dessa begrepp och den innebörd de tillskrivs i den upphovsrättsliga kontexten.¹²

Teoretiska utgångspunkter

Den teori jag använder mig av i denna uppsats är diskursanalys. Jag tillämpar denna genom att analysera forskningen som granskar den argumentering som ligger

---

⁸ Tamara Sheppard, (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 208.

⁹ Christopher May, (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 4 f.

¹⁰ Mats Alvesson och Kaj Sköldberg, (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 460 f.

¹¹ Herman T. Tavani, (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88 f.

¹² Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons* s. 87 f.

till grund för den upphovsrättsliga lagstiftningen. Min undersökningsmetod är att granska betydelsen av de begrepp som tydligast institutionaliserar strukturerna kring upphovsrättslig lagstiftning.¹³ De begrepp som tydligast konstituerar upphovsrätten är *skapande* och *ägande* som båda fyller den upphovsrättsliga diskursen med betydelse. Det är dessa två begrepp som är centrala för min undersökning och analys.

Det är utifrån betydelsen av dessa två begrepp som jag granskar upphovsrättens effekter på biblioteken (deras position, verksamhet och framtid).¹⁴ När termen diskurs används i analysen, är det en hänvisning till vad Michael Foucault menade när han talade om strukturer, som i form av en diskurs närmast kan beskrivas som ett institutionaliserat sätt att tänka.¹⁵ Här är kopplingen mellan makt och kunskap väldigt stark eftersom det är kunskapen som möjliggör maktutövandet. Foucault betonar att de möjligheter till motstånd som finns gentemot makten alltid bör tas, därför att motståndet i sig blir ett positivt alternativ till rådande diskurser. En diskurs innefattar språket som används inom en viss praktik, vilket försvårar för andra perspektiv att uppstå. Detta begränsar individens sätt att tänka självständigt utan att bli påverkad. En diskurs bestämmer inte bara vad en individ tänker i ett särskilt sammanhang, utan är även det som möjliggör vad individen kan tänka.¹⁶

Enligt min tolkning av Foucaults teori, kan upphovsrätten representera en underliggande struktur som försvårar för andra strukturer att uppstå. Ett exempel på en diskurs kan vara den som existerar kring forskningen som gemensamt har den upphovsrättsliga lagstiftningen som undersökningsobjekt. En diskurs kan även vara vad ett ägande eller skapande i en viss kontext innebär och dessa två begrepp diskuterar jag senare i uppsatsen.¹⁷ Sett till den kommande undersökningen, vill jag förtydliga, att det enligt Foucaults teori inte är institutionerna själva som skapar makt utan att de enbart fixerar de dominansförhållanden som redan existerar på mikronivå genom att ge dem formen av en övergripande hegemoni med olika instanser. Därför blir det centralt att påpeka att jag i uppsatsen granskar forskningen kring upphovsrätten, inte främst med målsättningen att undersöka aktörerna inom den upphovsrättsliga lagstiftningen i sig, utan istället genom att ständigt försöka tolka de strukturer som aktörerna tydliggör med sin argumentering och sitt agerande. Maktstrukturer existerar främst i relationer mellan aktörer och framhävs bäst av de praktiker som de resulterar i.¹⁸

---

¹³ Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 370 f.

¹⁴ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88 f.

¹⁵ Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 370.

¹⁶ Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 367 f.

¹⁷ Michael Foucault, (2008), *Diskursernas kamp*, s. 181 f.

¹⁸ Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 37 ff.

Som underlag för mina teoretiska utgångspunkter har jag använt Michael Foucaults *Diskursernas kamp*. Jag har även använt Mats Alvessons och Kaj Sköldbbergs bok *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* som varit till stor nytta. Här finns genomgående och omfattande beskrivningar av de teoretiska och metodiska förhållningssätt som jag arbetar med i uppsatsen. Boken redovisar grundligt hur diskursanalytisk forskning bedrivs.

Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka diskursen kring forskningen gällande den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det sker genom en analys av språket inom denna diskurs, vilken förenas av dess gemensamma forskningsobjekt som är den upphovsrättsliga lagstiftningen och dess effekter på samhället. Närmare specificerat, undersöker jag den upphovsrättsliga forskningen för att granska begreppen *skapande* och *ägande*, med syftet att kartlägga hur upphovsrättens strukturer bärs upp av betydelsen av dessa två begrepp. Hur beskrivs dessa begrepp inom den upphovsrättsliga forskningen och vilken betydelse har de?

Härigenom kommer jag vidare till mitt undersyfte med uppsatsen, som är att belysa lagstiftningens effekter för biblioteken (deras position, verksamhet och framtid). Det innebär att efter att min analys av diskursen kring skapande och ägande är klargjord, genomför jag en diskussion som relaterar bibliotekens position, verksamhet och framtid gentemot denna diskurs.

Med bibliotekets position avser jag hur biblioteket som samhällsinstitution förhåller sig till den upphovsrättsliga lagstiftningen och dess effekter. Här är det intressant att diskutera hur bibliotekens målsättning relateras till den upphovsrättsliga lagstiftningen. Med bibliotekets verksamhet syftar jag främst på de mekanismer som kostnadsfri informationsförmedling innebär i ett samhälle. Hur väl fungerar kostnadsfri informationsförmedling när samhällets informationskanaler och informationsflöden blir reglerade genom upphovsrättslig lagstiftning. När det gäller bibliotekets framtid, är min målsättning att, utan att spekulera, försöka öppna en dialog gällande dess möjligheter att genomföra sin verksamhet och behålla sin (starka)samhällsposition i en era starkt präglad av den upphovsrättsliga lagstiftningens effekter.

Frågeställningar

Vilka slutsatser kan göras efter en jämförelse av forskningen gällande public domain och bibliotekens position i samhället?

Vilken betydelse har begreppen *skapande* och *ägande* i diskursen kring forskningen gällande den upphovsrättsliga lagstiftningen?

Vad innebär betydelsen av dessa begrepp för bibliotekens position, verksamhet och framtid, i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen?

Forskningsöversikt och källmaterial

Det finns stora mängder forskning som diskuterar den upphovsrättsliga lagstiftningen utifrån olika perspektiv och jag har försökt att begrunda mitt val av empiriskt material noggrant. Min strävan har varit att hitta en balans som rättvist speglar alla aspekter av upphovsrätten och dess konsekvenser. När det kommer till mitt val utav undersökningsområde; att undersöka den upphovsrättsliga lagstiftningens effekter för biblioteken (deras position, verksamhet och framtid) har jag funnit litteratur som illustrerar den upphovsrättsliga lagstiftningens konsekvenser på bibliotekens verksamhet.

Forskningen jag använt från detta område redovisas under rubriken *Bibliotek*. Utöver dessa illustrationer av upphovsrättens effekter på bibliotekens verksamhet, saknar jag litteratur som på ett grundligt sätt problematiserar och diskuterar bibliotekens position, verksamhet och framtid. Min upplevelse är att det inte finns tillräckligt mycket relevant forskning som diskuterar biblioteken i relation till den upphovsrättslagstiftliga utvecklingen. Det jag gör i min uppsats är att samla och diskutera dessa olika exempel, för att relatera dem till en bredare undersökning som diskuterar bibliotekets position i en upphovsrättslig kontext. Detta område är intressant och jag hoppas med denna uppsats kunna bidra till att mer forskning följer som diskuterar och problematiserar bibliotekens framtid, i en era där den upphovsrättsliga lagstiftningen är mera framträdande i samhället än idag. Jag har delat upp mitt källmaterial tematiskt i redovisningen under.

Biblioteken inom informationssamhället

Om vi förflyttar oss till den forskning som behandlar informationssamhällets framväxt, är ett centralt namn Manuel Castells. Han hämtar sin utgångspunkt ur den tekniska utveckling som radikalt omkastat livsförutsättningarna för alla medborgare i industriländers samhällen och framhäver information som 2000-talets viktigaste tillgång. Castells betonar betydelsen av de framväxande nätverk som påverkar samhällets ekonomi och även dess kultur.¹⁹ Jag har haft nytta av hans teorier när jag diskuterat bibliotekets position och roll i relation till medborgarnas informationsbehov. Verket jag använt mig av är *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume 1*.

Upphovsrättslig lagstiftning

Den upphovsrättsliga lagstiftningen i Sverige är en viktig källa för min undersökning och den hittas via regeringens webbsida.²⁰ När det gäller litteratur om den upphovsrättsliga lagstiftningen finns det i stora kvantiteter och jag har använt olika verk som kommenterar upphovsrätten ur ett juridiskt perspektiv. Den bok som bidragit mest till den juridiska beskrivningen av upphovsrätten är *A Guidebook to Intellectual Property* skriven av Robin Jacob. Här redovisas innebörden av begrepp som *verkshöjd* och skillnaden mellan de *ekonomiska*- och *moraliska* rättigheterna.²¹

Det finns en stor mängd med forskning och många forskare som kritiserar den upphovsrättsliga lagstiftningen ur olika perspektiv. Upphovsrätten kan på många sätt uppfattas som kontroversiell och jag diskuterar en del av denna kritiska argumentering i undersökningen. Här är Debora J. Halberts bok *Resisting Intellectual Property* ett verk som bör nämnas. Halbert intar en tydlig och uttalad position som motståndare till de flesta former av immateriellt ägande och anledningen till varför jag diskuterar hennes argumentation är att jag vill belysa de maktstrukturer som hennes forskning utpekar.²²

En annan slags kritik gentemot upphovsrättens utveckling levererar Christopher May i boken *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and The Development Agenda*, när han pekar ut hur de stora organisationerna inom den upphovsrättsliga diskursen (FN, WTO och WIPO) felaktigt kontrolleras av aktörer med en ekonomisk agenda, istället för av folkvalda politiker. Han sätter fingret på det problem som karaktäriseras av att nationella lagstiftande församlingar förlorar sin förmåga att påverka lagstiftandet, genom de avtal som sluts på

---

¹⁹ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume 1*, s. 13 ff.

²⁰ Regeringens Webbsida > Detta arbetar departementen med > Lag och rätt > Lagstiftning > Upphovsrätt > Upphovsrättslagen (1960:729). [2010-5-01].

²¹ Robin Jacob, (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218. f.

²² Debora J. Halbert (2005) *Resisting Intellectual Property*, s. 5. ff.

internationell nivå. May påpekar problemet med att detta urholkar de folkvalda representanternas makt i ett land och i slutändan förnekar medborgarna inflytande över lagstiftandet.²³

En viktig del av min empiri har varit forskning som ur ett internationellt perspektiv diskuterar sambandet mellan upphovsrättslig lagstiftning och ekonomisk utveckling. Ett verk som innehåller kapitel av flera forskare som ur olika perspektiv diskuterar hur ekonomiskt välstånd skapas genom frihandel och internationella regleringar är *Intellectual Property, Trade and Development – Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS-Plus Era*. Jag har främst använt mig av tre kapitel. Det första *TRIPS and Development* av Daniel Gervais, som diskuterar olika strategier för införandet av TRIPS-avtalet i syfte att harmonisera u-länders nationella lagstiftning för att maximera innovationen och investeringarna i dessa samhällen.²⁴ Ett annat kapitel av Graema B. Dinwoodie *The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering*, diskuterar relationen mellan nationell lagstiftning och internationella avtal och de förutsättningar som internationella investeringar kräver.²⁵ Det tredje kapitlet *Economic Growth and Intellectual Property Rights Protection: A Reassessment of the Conventional Wisdom* är skrivet av Robert Ostergard och betonar den privata äganderätten som navet i utvecklingen och utbredningen av internationell immaterialrätt.²⁶

Bibliotek

Empiri som handlar om biblioteket på olika sätt, finns i stora mängder och jag kommer under avsnittet *Metod och avgränsningar* diskutera och motivera det underlag jag använt mig av. När det gäller mitt valda perspektiv; att relatera bibliotekens position, verksamhet och framtid i relation till upphovsrättens effekter finns inte mycket forskning att tillgå. En viktig del av min empiri gällande biblioteken har varit källor i form av den lagstiftning som reglerar deras verksamhet. Här är det i första hand bibliotekslagen jag använt mig av. Den hittas via riksdagens webbsida²⁷ Jag har även använt mig av den lag som reglerar bibliotekens verksamhet i USA *US Code*.²⁸

När det gäller litteratur som behandlar bibliotekens verksamhet och hur den regleras av upphovsrätten i Sverige, har Susanna Broms bidragit stort med sin bok

---

²³ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 3 ff.

²⁴ Daniel Gervais, (2005), *TRIPS and Development*, s. 4 ff.

²⁵ Graema B. Dinwoodie, (2005), *The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering*, s. 62 ff.

²⁶ Robert L. Ostergard, (2005), *Economic Growth and Intellectual Property Rights Protection: A Reassessment of the Conventional Wisdom*, s. 117 ff.

²⁷ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

²⁸ US Code > <http://www.law.cornell.edu/uscode> > Title17 Copyright. [2010-05-01].

Biblioteken och juridiken. Den är främst en praktisk genomgång av alla moment som biblioteksarbetet innebär. Broms bok är upplagd som en handbok, som pekar ut vilka tjänster biblioteken är förpliktade att bistå sina användare med.²⁹ Utöver Broms bok, som är skriven ur väldigt praktiskt perspektiv, har jag inte funnit nämnvärt mycket relevant forskning som diskuterar bibliotekens verksamhet och framtid relaterat till den upphovsrättsliga utvecklingen. Detta område är intressant och här upplever jag att det råder ett stort behov av forskning som diskuterar bibliotekens förutsättningar att samexistera med upphovsrättens regleringar.

Ett verk som varit till stor hjälp för diskussionen gällande min jämförelse mellan public domain och biblioteken, har varit Tamara Sheppard artikel *Putting the Public in the Public Domain - the Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*. Sheppard diskuterar hur public domain kan stärkas gentemot bredare upphovsrättslig lagstiftning och vilken roll biblioteken kan anta i detta arbete.³⁰ I undersökningen av public domain, relaterat till biblioteken, använder jag mig av en svensk utredning som svensk biblioteksforening bekostade 2007 "Bibliotekens förtjänst –En forskningsöversikt om den samhälls-ekonomiska nyttan av bibliotek". Undersökningen är genomförd av Anna Kåring Wagman och diskuterar problemen, som biblioteken ställs inför, eftersom det värde som deras verksamhet genererar i samhället är svår att beräkna enligt standardiserade ekonomiska modeller. Kåring Wagmans forskningsöversikt klargör behovet av ekonomiska modeller att understryka bibliotekens värde med, främst av anledningen att de ska erhålla knappa politiska medel i konkurrens med andra samhällsinstitutioner.³¹

Public domain

En central teori i uppsatsen är public domain teorin och det finns mycket intresseväckande forskning som behandlar detta. Public domain är ett brokigt begrepp med flera möjliga betydelser och detta redovisas i undersökningsdelen under kapitlet "Public domain". Pamela Samuelsson framstår som ett av de mer framstående namnen inom public domain forskning och hon arbetar mycket med att konkretisera begreppet public domain, dess innehåll och värde, både i en upphovsrättslig kontext och i ett bredare samhällsperspektiv.³² Jag har använt mig av Samuelssons kapitel i *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* som är editerad av Lucie M. C. R Guibault och P. B. Hugenholtz.

---

²⁹ Broms, S. (2005), *Biblioteken och juridiken*, s. 87 ff.

³⁰ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 208.

³¹ Anna Kåring Wagman, (2007), *Bibliotekens förtjänst –En forskningsöversikt om den samhälls-ekonomiska nyttan av bibliotek* s. 7 f.

³² Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 ff.

Ett annat centralt namn inom public domain forskningen är James Boyle och hans verk *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind* problematiserar hur informationsåldern resulterar i att det privata ägandet övertar aspekter av information som traditionellt tillhört allmänheten. Han pekar på den okunskap som existerar hos allmänheten gällande det signifikanta med dessa resurser. Enligt Boyle är public domains existens, i hög grad, ett incitament för stark innovation och för ett fritt kulturutbyte i samhället. Upphovsrättens utbredning, jämförs av Boyle med den stängningsrörelse som ägde rum i England mellan 1400- och 1800-talet. Under dessa århundraden privatiserades allmänna marker till händerna på ett fåtal, vilket uteslöt allmänhetens tillgång till dem. Boyle skriver om denna *andra stängningsrörelse* som leder till att informationsresurser som tidigare varit fria att tillgå allmänheten, under upphovsrätten hamnar i privat ägo.³³

Ett annat namn som bidragit till forskningen om public domain är Eva Hemmungs Wirtén. Hennes forskning belyser och problematiserar relationen mellan dominerande internationella ekonomiska aktörer och upphovsrättslagstiftningens utveckling. Den koppling hon belyser, mellan internationella företag och det inflytande de har på den upphovsrättsliga lagstiftningen, diskuterar jag senare i undersökningen.³⁴ De två verk av Hemmungs Wirtén jag använt mig av är *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights, and the Boundaries of Globalization* och *Terms of Use- Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*.

Skapandebegreppet

När undersökningen kommer till analysen av skapandebegreppet, har jag delvis utgått från ett historiskt perspektiv som relateras till dagens lagstiftning. Här innehåller Eva Hemmungs Wirténs *No Trespassing* forskning som bistått mig, tillsammans med Johan Söderbergs *Allt mitt är ditt*. Söderberg diskuterar skapandeprocessen och den ideologiska synen på författaren ur ett idéhistoriskt perspektiv och detta har hjälpt mig att relatera författarens roll till dagens upphovsrättsliga skapande och ägande.³⁵ För en bredare definition av skapandeprocessen och dess position i samhället har jag haft nytta av Rosemary J. Coombes bok *The Cultural Life of Intellectual Property -Authorship, Appropriation, and the Law*. Coombe binder samman författarens roll med samhällsutvecklingen, genom ett antropologiskt perspektiv där hon betonar betydelsen av lagstiftningen, som den starkaste faktorn för att påverka skapandet inom ett samhälle. Coombe bidrar till min diskussion om skapandediskursen genom att introducera ett mer fragmentariskt ska-

---

³³ James Boyle, (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 43 ff.

³⁴ Eva Hemmungs Wirtén, (2004), *No Trespassing –Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 77, 94 f.

³⁵ Johan Söderberg, (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 27 f.

pandebegrepp, mer knytet till kulturell samverkan, än det som finns representerat inom upphovsrätten.³⁶

En annan författare som bidrar till diskussionen kring skapandebegreppet är Lawrence Lessig som i boken *Free Culture* försöker påvisa sambandet mellan medborgarnas informationskonsumtion och deras skapande, relaterat till rådande lagstiftning. Lessig lanserar en teori om vilka faktorer som påverkar medborgarens informationstillgång och hur dessa faktorer påverkar varandra. Enligt hans teori är lagstiftningen den enskilt viktigaste faktorn och denna teori diskuterar jag i relation till synen på skapandet ur ett samhällsperspektiv.³⁷

Ägandebegreppet

När ägandebegreppet diskuteras mer ingående, är argumentationen tydligt baserad på John Lockes teori om skapande av mervärde, som finns i boken *Two Treatises of Government* från 1660. Fler verk som jag använder i min diskussion kring ägandebegreppet inom upphovsrätten är Herman Tavanis *Locke, Intellectual Property Rights, and the Information Commons*, ett annat är Justin Hughes *The Philosophy of Intellectual Property*. Båda dessa författare problematiserar den koppling, som upphovsrättens företrädare starkt argumenterar för, mellan abstrakt information och det ägande som John Locke syftade på med sin teori över fysiska objekt.³⁸

Metod och Avgränsningar

Uppsatsen är uppbyggd som en litteraturstudie. Allt mitt källmaterial består av tryckta eller publicerade texter. En majoritet av dessa texter är litteratur författad av forskare som, ur olika perspektiv, granskar upphovsrätten och dess konsekvenser. I mitt underlag förekommer även källor i form av lagtexter och styrdokument för internationella organisationer och organ som har en stor roll inom upphovsrättslig lagstiftning. Min forskningsmetod är en kvalitativ genomläsning av en stor mängd empiriskt material, som jag värderar och avgränsar enligt relevans för uppsatsens syfte. Jag strävar efter att bara använda mig av källor och litteratur som är användbara för min undersökning. Det innebär att jag tolkar mina källor och litteraturen för att försöka hitta och frilägga de diskurser som är intressanta för mitt syfte.³⁹

---

³⁶ Rosemary J. Coombe, (1998), *The Cultural Life of Intellectual Property -Authorship, Appropriation, and the Law*, s. 17.

³⁷ Lawrence Lessig, (2004), *Free Culture*, s. 123 ff.

³⁸ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88 f., Justin Hughes, (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 1 ff.

³⁹ Alvesson, M. och Skoldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 380 f.

Eftersom mitt primära studiematerial är texter, bör jag i enlighet med den diskursanalytiska teorin, betrakta en text som ett uttryck för de strukturer som existerar inom diskursen. Texterna bör tolkas enligt premisserna inom diskursen de skrevs i, för att minimera risken för missförstånd.⁴⁰ I mitt fall behövs kunskap om författarens kulturella, politiska och ekonomiska kontext. Av den anledningen har jag, dels i forskningsöversikten, medtagit en diskussion om de författare vars texter jag använder och deras bakgrund, men dels även i uppsatsen försökt att placera författarna i en kontext inom diskursen kring den upphovsrättsliga forskningen. En del av min litteratur är kommenterande dvs. den diskuterar vad andra skrivit för att därefter kritisera eller stödja det. Jag ser inte detta som ett problem, snarare tvärtom. Denna intertextualitet kan hjälpa mig att bygga upp en förståelse för diskursen.

Alla delarna representerar en del av den helhet jag försöker förstå.⁴¹ När jag erhållit en tillräcklig förståelse av diskursen, är det möjligt för mig att diskutera vad det innebär för mitt studieobjekt och i slutändan mitt syfte. Min målsättning med uppsatsen är att diskutera och belysa diskursen kring forskningen som granskar den upphovsrättsliga lagstiftningen och dess effekter på bibliotekens position, verksamhet och framtid som institution. Mitt slutgiltiga mål med uppsatsen är att besvara mina frågeställningar på ett sätt som ärligt och konsekvent återspeglar den empiri som undersökningen bygger på.⁴²

Min undersökning har inte som ambition att tydligt definiera vad ett ”bibliotek” är och inte heller att fullständigt försöka kartlägga dess uppgifter eller position i samhället. En anledning till detta är det vore en orimligt stor uppgift. En annan anledning är att genom att slå fast vad ett bibliotek är, lämnar jag många bibliotek utanför detta begrepp. En konsekvens jag vill undvika. Begreppet bibliotek kan ha väldigt olika innebörd. Även bibliotekens position i samhället kan variera kraftigt. Min undersökning blir mer flexibel och framförallt bidrar den starkare till diskussionen gällande bibliotekens relation till upphovsrätten, om jag inte fastslår betydelsen av ett bibliotek. Då kan resultatet av min diskussion och den problematik som genereras ur den, tillämpas generellt på valfritt bibliotek. Jag strävar efter att problematisera själva förekomsten av bibliotek och den informationsfilosofi som denna samhällsinstitution baseras på, i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Målsättningen blir att diskutera bibliotekens förutsättningar att samexistera tillsammans med upphovsrätten. Det centrala för min undersökning är att biblioteket står för vissa mekanismer inom samhället och dessa är möjliga att illustrera

---

⁴⁰ Foucault, M. (2008), *Diskursernas kamp*, s. 181 f.

⁴¹ Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion– vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 205 f.

⁴² Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2008), *Tolkning och reflektion– vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s. 464 f.

och problematisera i relation till upphovsrätten. Dessa mekanismer är exempelvis kostnadsfri informationsförmedling, fria lån, informations-spridning och informationsförmedling i samhället.⁴³ Det är både aktuellt och givande att diskutera hur väl dessa uppgifter fungerar, tillsammans med den upphovsrättsliga lagstiftningen. För att lyckas med detta blir bibliotekslagar och andra officiella styrdokument viktiga källor för min undersökning, men jag kommer även granska den målsättning som bibliotekens samhällsposition vanligen motiveras ur. Här kan det handla om argument som betonar den betydelse som biblioteken anses ha för exempelvis demokrati, yttrandefrihet och kulturell- och vetenskaplig utveckling.⁴⁴

Denna målsättning, som kommer till uttryck genom de verksamhetsmål som ställs upp för bibliotekens verksamhet, handlar vanligen om fri och kostnadsfri informationstillgång för alla medborgare. Målsättningen kan diskuteras i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen. Jag kommer att illustrera hur bibliotekens målsättning krockar med upphovsrättsliga lagar genom konkreta exempel, ur både ett svenskt och ett internationellt perspektiv. Ett exempel på detta blir digitaliseringen, som tekniskt underlättar informationsförmedling, men som genom befintlig upphovsrättslig lagstiftning blir en belastning för biblioteken och försvårar deras verksamhet. Efter en undersökning av forskningen kring den upphovsrättsliga lagstiftningen, som visar hur skapande- och ägandediskursen ser ut, klargör undersökningen hur dessa diskurser resulterat i utvecklingen som skett till dess motpol public domain. Därefter blir det givande att diskutera hur biblioteken förhåller sig till public domain och dess minskande status inom upphovsrättslig lagstiftning.

Jag har inte funnit några exempel på vilken strategi biblioteken uttalat, gällande de ändrade förutsättningarna som upphovsrättens utveckling medför. Inte heller har jag funnit empiri, som från ett biblioteksperspektiv, officiellt diagnostiserar hur upphovsrätten påverkar deras verksamhet. Ett exempel värt att nämna i sammanhanget är projekt Runeberg och jag återkommer till denna i min diskussion om public domain relaterat till biblioteken. Projekt Runeberg är ett digitaliseringsprojekt som genomförs på frivillig basis av personer och institutioner med ett intresse för nordisk litteratur. Bland aktörerna ingår flera biblioteket och målsättningen är att publicera kostnadsfria elektroniska versioner av all nordisk litteratur, som inte är under upphovsrättsligt skydd.⁴⁵ Detta är ett exempel på hur biblioteken kan anpassa sitt arbete enligt upphovsrätten men samtidigt lyckas med sin uppgift; att förmedla information kostnadsfritt i samhället. Detta är också en utmärkt illustration av det som Tamara Sheppard skriver om när hon argumenterar för att bibli-

---

⁴³ Regeringens Webbsida > Detta arbetar departementen med > Lag och rätt > Lagstiftning > Upphovsrätt > Upphovsrättslagen (1960:729). [2010-5-01].

⁴⁴ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av biblioteks* s. 5.

⁴⁵ Projekt Runebergs webbsida. [2010-05-01].

oteken ska ta ett större ansvar för att konkretisera public domain och dess innehåll.⁴⁶

En notering som jag vill göra, är att det är svårt att finna litteratur skriven ur ett rent ekonomiskt perspektiv som understryker det viktiga med public domain existens, eller där dess reducerande tillstånd beskrivs som någonting problematiskt. Detta kan illustrera att public domain, ur ett ekonomiskt ägandeperspektiv, framstår som någonting oskördat och oviktigt och därför hamnar i periferin i den upphovsrättsliga diskursen. Jag har däremot funnit och använt mig av mycket empiriskt material som betonar public domains betydelse för innovationen och skapandet i samhället.

Disposition

Uppsatsen är tematiskt disponerad. Jag har delat upp undersöknings- och analysdelen efter olika kategorier. Mitt motiv för valet av disposition är att detta upplägg framstår som det mest pedagogiska sättet att angripa studieobjektet på. De övergripande kategorierna är *upphovsrätt*, *public domain*, *skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen*, *ägandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen* och *biblioteket i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen*. Därefter följer en slutdiskussion där jag sammanfattar mina resultat och anknyter dessa till mitt syfte och mina frågeställningar.

Undersöknings- och analysdelen innehåller först kapitlet *Bakgrund*. Här redovisas vad framväxten av ett informationssamhälle innebär och hur biblioteken och deras roll påverkas av detta. Efter det följer en juridisk beskrivning av den upp-

---

⁴⁶ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain*, s. 215 f.

hovsrättsliga lagstiftningen och här redovisar jag betydelsen av begrepp som *verkshöjd* och *moraliska* och *ekonomiska* rättigheter. Detta bakgrundskapitel är tänkt att avgränsa den upphovsrättsliga lagstiftningen och klargöra vilka aspekter av upphovsrätten som är aktuella för min undersökning. Bakgrundskapet avslutas med en beskrivning av de centrala aktörerna och de viktigaste avtalen inom den internationella upphovsrättsliga lagstiftningen. Syftet med detta bakgrundskapitel är att skapa en överblick över de juridiska grunderna bakom upphovsrätten och av de viktigaste aktörerna inom diskursen.

Sedan fortsätter undersöknings- och analysdelen med att granska *Argumentationen kring den internationella upphovsrätten*. Både den centrala argumentationen för och emot en utbredning av den upphovsrättsliga lagstiftningen blir ventilerad och återges i korthet. I detta kapitel finns med en diskussion om hur och varför informationen blivit en viktig samhällsresurs som allt mer antagit skepnaden av en vara på en marknad. Denna utveckling relateras till diskussionen om vilka de dominerande aktörerna inom den upphovsrättsliga kontexten är och hur deras agenda påverkar upphovsrättens utbredning och utveckling. Detta kapitel är tänkt att vara en orientering för läsaren inför undersökningen om skapande- och ägandebegreppet.

Nästa kapitel handlar om *Public domain* och dess position i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen. Innebörden av begreppet public domain blir redovisat och dess position som ett undantag från upphovsrätten problematiseras. Denna diskussion tar vid senare i det uppsatsen under kapitlet *Vad innebär public domains utveckling för biblioteken* där public domain relateras och jämförs med bibliotekens position inom upphovsrätten. Begreppet public domain och dess innehåll konkretiseras och leder vidare till en diskussion om hur idealet om public domain ser ut och förhåller sig till upphovsrätten och dess skapandediskurs. Här är syftet att både förklara och att problematisera public domain begreppet för att läsaren ska erhålla en förståelse för hur stort värde dess innehåll har i samhället enligt teorin om public domain, men också hur svårt detta värde är att påvisa i en upphovsrättslig ägandediskurs.

Kapitlet om *Skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen* diskuterar hur den historiska synen på författaren och skapandeprocessen förändrats genom historien och vilken roll upphovsrätten har i denna förändring. Här undersöker och analyserar jag i uppsatsen relationen mellan skapande och ägande i den upphovsrättsliga diskursen och vilken betydelse denna diskurs har på synen kring hur innovation ska belönas i samhället. Skapandebegreppet blir problematiserat genom en jämförelse av andra slags skapandeprocesser eller skapandeformer där ett upphovsrättsligt ägande inte kan uppnås. Målsättningen med kapitlet är att fastslå hur skapandediskursen inom upphovsrätten ser ut och relatera detta till bibliotekens verksamhet. Vilken påverkan har skapandediskursen på de tjänster som biblioteken erbjuder idag och hur kan denna påverkan se ut i framtiden?

Ägandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen är nästa kapitel och här fortsätter diskussionen om relationen mellan skapande och ägande men här undersöks de argument som ägandet motiveras med och specifikt John Lockes teori om *skapande av mervärde*. Centralt för detta kapitel är att diskutera vilken roll denna teori haft i konstruerandet av upphovsrätten och hur väl denna teori lämpar sig för en lagstiftning som mestadels reglerar abstrakt information. Ägandediskursen blottläggs för att kunna relateras till diskussionen kring bibliotekens position i den. Kapitlet avslutas med en analys där skapandediskursen relateras till bibliotekens position och framtid.

Undersökningen avslutas med kapitlet *Vad innebär public domains utveckling för biblioteken* som undersöker och analyserar relationen mellan public domain och biblioteken som baserar på den upphovsrättsliga diskursen för *skapande* och *ägande*. Därefter följer en analys av bibliotekens position, roll och framtid relaterat till den upphovsrättsliga lagstiftningens effekter.

Uppsatsens sista kapitel är *Slutdiskussion* där undersökningens resultat sammanfattas och mina frågeställningar besvaras på ett tydligt och korrekt sätt.

Undersökning och analys

Bakgrund

Informationen(s roll) i samhället

Det svenska samhället brukar, tillsammans med övriga högindustrialiserade länders samhällen, benämnas som informationssamhällen. Dessa karakteriseras främst av en ökad kunskapsproduktion, där tillgången till information blir viktig för medborgarna och där samhällsekonomiskt stora förändringar sker. Stora tillväxter sker inom informationssektorn. Inom informationssamhället blir informationen en maktresurs, med ett högt bruksvärde för dem som har tillgång till den och kan använda den. I en sådan kontext aktualiseras frågor gällande informationens spridning i samhället.

Frågor som blir relevanta är; hur tillgången till informationen är fördelad hos medborgarna och hur produktionen och förmedlingen av den bör ske i samhällsbyggnaden? Dessa frågor blir till grundstenar i ett demokratiskt styrelseskick när diskussioner gällande rättvis och tillräcklig informationstillgång, produktion och förmedling av information, jämförs och likställs med, betydelsen av yttrandefriheten i samhället. Det som främst reglerar informationstillgången i ett högindustrialiserat land som Sverige är upphovsrätten, tillsammans med de informationskanaler som behövs för att få tillgång till den.⁴⁷

Biblioteken i informationssamhället

Informationssamhället har påverkat biblioteken på flera sätt. Bibliotekens position i samhället förändras i takt med att medborgarnas informationsbehov förändras. Medborgarnas informationsbeteende påverkas av nya teknologier och blir präglad av snabbare kommunikation och mer interaktion. Gränsen mellan att vara producent eller konsument av information suddas ut och mängden information som strömmar i samhället växer. Internets etablering i samhället har förändrat sam-

---

⁴⁷ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume*, s. 13 ff, 24 f.

hällsbilden och klargjort bibliotekens behov av att anpassa sig till dessa nya förutsättningar.⁴⁸

Manuel Castells skriver att redan 1995, hade Internet kapaciteten att på mindre än en minut, förmedla information motsvarande hela den mängd som amerikanska *Library of Congress* bestånd innehöll. Detta var innan Internet gjorde sin breda ankomst i samhället och idag är kapaciteten mångfaldigad flera gånger om.⁴⁹ Biblioteken måste anpassa sig till en förändrad samhällsbild där allt fler medborgare använder Google och andra sökmotorer för att tillgodose sitt informationsbehov och detta är ett konstant pågående arbete. Biblioteken anpassar sin verksamhet efter dessa nya tekniska möjligheter för att kunna fullfölja sin målsättning och deras framtida roll diskuteras frekvent.

Men för min målsättning med denna uppsats blir det centrala att relatera biblioteken till den upphovsrättsliga lagstiftningen och den förändring som den genomgår. I likhet med det som Susanna Broms skriver, är relationen till upphovsrätten idag en stor faktor för bibliotekens verksamhet och i framtiden kommer den vara än större.⁵⁰ Som jag redogjorde i stycket om metod och avgränsningar, kräver inte mitt syfte att jag preciserar vad ett bibliotek är, utan det centrala blir att diskutera dess position, verksamhet och framtid i den upphovsrättsliga diskursen.

Jag vill ändå inbegripa en kort beskrivning av vad begreppet *bibliotek* kan innebära och hur deras verksamhet styrs i avsikt att orientera läsaren. Biblioteket som institution har olika innebörd beroende av faktorer som; vilket slags bibliotek det är och vad dess uppdrag är i samhället. I Sverige är det allmänna biblioteksväsendet uppdelat i tre olika typer av bibliotek; skol- folk- och forskningsbibliotek. I Sverige, lyder biblioteken vanligen under bibliotekslagen där de allmänna verksamhetsmålen finns fastslagna.⁵¹

Denna styrning grundar sig på att biblioteken är finansierade av landstinget eller staten, varvid de hamnar under statlig förvaltning. Bibliotek som inte räknas som allmänna och som drivs av föreningar eller bolag, är inte ställda under samma regler och kan agera efter andra principer än de statliga.⁵² I Sverige är det framförallt bibliotekslagen som styr de statliga biblioteken och den reglerar både dagliga praktiker och beskriver de mål som verksamheten ska leva upp till.⁵³ Sett till bibliotekens verksamhet ur ett internationellt perspektiv, finns skiftande styrmodeller beroende av land och vilka politiska mål som satts upp för verksamheten. Nationell lagstiftning som styr bibliotekens verksamhet i andra länder än Sverige har

---

⁴⁸ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume*, s. 31 f.

⁴⁹ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume*, s. 47 f.

⁵⁰ Broms, S. (2005), *Biblioteken och juridiken*, s. 87 f.

⁵¹ *Nationalencyklopedin*, webbversionen, sökord: Bibliotek. [2010-05-01].

⁵² Broms, S. (2005), *Biblioteken och juridiken*, s. 21 f.

⁵³ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

jag inte använt mig av förutom i ett fåtal fall. Den jag konkret använder mig av några gånger är den amerikanska som regleras i US Code.⁵⁴

Upphovsrättslig lagstiftning

Immaterialrätten, som i Sverige består av de två delarna industriellt rättskydd och upphovsrättsligt skydd, regleras under civilrätten. Det industriella rättskyddet är det centrala skyddet för patent och varumärken och ska reglera marknaden ifrån illojal konkurrens men denna del av immaterialrätten är inte i fokus för min undersökning, utan det är upphovsrätten.⁵⁵ Den svenska upphovsrätten är reglerad i upphovsrättslagen (1960:729) från 1960, men många kompletteringar har tillkommit under senare år och den senaste utvecklingen kring lagstiftningen är upphovsrättsutredningen. Den tillsattes 2008 för att en översyn av lagstiftningen krävdes. Följande citat från regeringens webbsida ger en inblick i lagens omfattning och syfte.

”Upphovsrätten skyddar bland annat författares, kompositörers, konstnärers och andra skapande uphovsmäns rättigheter att bestämma över det som de har skapat.”⁵⁶

Syftet är alltså att upphovsrätten ska garantera upphovsmannen eller författaren rätten till sitt eget verk och just upphovsrätten anses vara den mer kontroversiella och mest frekvent diskuterade grenen av immaterialrätten.⁵⁷ Den standardiserade ekonomiska motiveringen för upphovsrätten gör gällande, att den ska framstå som en plattform. Genom denna plattform ska alla författare och uphovsmän, kunna skydda sina rättigheter genom alla de ofantliga mängderna av transaktioner, deras verk dagligen genomgår. Intentionen blir alltså att skydda frukterna av en författarens arbete, talang eller kunskap, ifrån att exploateras på ett felaktigt sätt.

Ett felaktigt sätt att använda ett verk kan t.ex. betyda att någon använder ett upphovsrättsligt skyddat verk och inte uppmärksammar eller belönar författaren.⁵⁸ Grundläggande krav för att ett verk ska kunna erhålla skydd under lagen är, att det bevisligen måste vara ett resultat av arbete. Utöver det måste verket även uppvisa originalitet och självständighet, för att kunna uppnå kriteriet verkshöjd. Att ett verk är resultatet av ett arbete, betyder att det måste vara *regisserat*, dvs. vara en produkt av en idé.⁵⁹

Utöver att arbetskriteriet är uppfyllt, måste verket också uppnå s.k. verkshöjd. För att uppnå detta måste en produkt uppvisa en tillräcklig grad av självständighet

---

⁵⁴ US Code > <http://www.law.cornell.edu/uscode> > Title17 Copyright. [2010-05-01].

⁵⁵ Regeringens Webbsida > Detta arbetar departementen med > Lag och rätt > Lagstiftning > Upphovsrätt > Upphovsrättslagen (1960:729). [2010-5-01].

⁵⁶ **Citat** hämtat från Regeringens Webbsida, > (<http://www.regeringen.se/sb/d/1920>). [2010-5-01].

⁵⁷ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 107.

⁵⁸ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 147.

⁵⁹ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 158 f.

och originalitet. Först när dess villkor är fyllda kan verket anses ge uttryck för upphovsmannens individualitet. Det centrala i diskussionen gällande verkshöjd, är hur den relateras till synen på skapandeprocessen inom upphovsrätten. Synen på skapandeprocessen dikteras under upphovsrättslig lagstiftning, genom att dessa formella krav alltid måste uppnås. Dessa formella kriterier för skapande resulterar i att synen på vad det innebär att skapa någonting i upphovsrättslig mening, blir tydligt definierad. Denna definition blir en utgångspunkt, när ett privat upphovsrättsligt ägande motiveras. Jag kommer att anamma dessa kriterier som en bakgrund, när skapandebegreppet inom upphovsrätten mer ingående diskuteras.⁶⁰

Två typer av rättigheter

Upphovsrättslagstiftningen delas upp i två former av rättigheter, där den dominerande grenen är de ekonomiska rättigheterna som författaren innehar. Dessa ger henne ensamrätt att godkänna eller förbjuda ett mångfaldigande dvs. kopierande av verket i fråga. Hon har även ensamrätt att tillgängliggöra verket offentligt och att kopiera det och sprida det men det viktiga för min undersökning är faktumet att dessa rättigheter får säljas av författaren. Detta medför en möjlighet att bredda skapandebegreppet. Skapandet kan juridiskt sett ske av en person men rättigheterna säljas och tillfalla någon annan.

Genom att ha ett upphovsrättsligt skydd för sitt verk, garanteras författaren de ekonomiska rättigheterna till verket, vilket betyder att hon erhåller en ekonomisk ersättning för varje gång verket nyttjas.⁶¹ Den andra grenen av det upphovsrättsliga skyddet består av de moraliska rättigheterna. Dessa är konstruerade för att skydda författarens integritet och hjälpa henne att behålla *artistisk* kontroll över sitt verk. De moraliska rättigheterna skiljer sig från de ekonomiska rättigheterna, eftersom de är personliga och sammanbundna med författarens person. De centrala moraliska rättigheterna är tre till antalet och gör gällande att upphovsmannen har rätt att identifieras som författare till ett verk när det används. Hon har även en möjlighet att opponera sig emot att hennes verk används på ett förnedrande eller nedsättande sätt. Den tredje gör gällande att författaren har en rättighet, att inte felaktigt bli tillskriven eller förknippad med verk som hon inte skapat. Detta betyder att ett verk inte får ändras på ett sådant sätt, att det svärta ner författarens rykte eller heder och att hon alltid måste bli angiven som upphovsman när verket används, oavsett sammanhang.⁶²

Trots att uppdelningen av de två rättigheterna mellan moraliska och ekonomiska ser olika ut beroende av nationell lagstiftning, blir mitt påstående att det är de ekonomiska som diskuteras mest frekvent och att de vanligtvis bildar kärnan i

---

⁶⁰ Per Jonas Nordell, (1990), *Verkshöjdsbegreppet inom upphovsrätten: en kritisk analys*, s. 28 f.

⁶¹ Regeringens Webbsida > Detta arbetar departementen med > Lag och rätt > Lagstiftning > Upphovsrätt > Upphovsrättslagen (1960:729). [2010-5-01].

⁶² Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218 f.

argumentationen till upphovsrätten. I Sverige är det som konstaterat, främst de ekonomiska rättigheterna som påverkar hur upphovsrätten debatteras, men sett ur ett historiskt perspektiv är det en sanning med modifikation. Detta föreligger, eftersom balansen mellan dessa rättigheter har förändrats historiskt och på en global nivå existerar stora regionala skillnader.⁶³

Idéhistoriskt har det i Europa främst varit Frankrike och Tyskland, som propagerat starkt för moraliska rättigheter, medan dessa placerats i periferin inom den upphovsrättsliga debatten i övriga länder. De moraliska rättigheterna är utformade för att framhäva det kreativa och unika med ett verk och därigenom stärka författarens rykte och förmåga som skapande individ. Det resulterar i att de moraliska rättigheterna sällan motiveras med samma sorts ekonomiska argumentering som de ekonomiska rättigheterna. Detta leder till att de moraliska rättigheterna inte blir ett direkt stöd för den dominerande ekonomiska ägandediskursen inom den upphovsrättsliga lagstiftningen. För min undersökning, betyder det, att de moraliska rättigheterna har en viss inverkan på skapandediskursen, men att de inte intar en central position i ägandediskursen. Jag kommer således inte att diskutera denna gren med moraliska rättigheter lika ingående som de ekonomiska. Jag vill dock påpeka att det är viktigt att klarlägga det problematiska med att helt frikoppla de moraliska rättigheterna ifrån de ekonomiska, då verk av olika slag ofta blir förknippade med författarens person. Vilket betyder att hennes rykte blir en faktor i hur ekonomiskt framgångsrik hon blir på marknaden.⁶⁴

Det som globalt kan anses varit signifikant för upphovsrättslagstiftningens utveckling är USA:s positionering i diskursen. Det amerikanska lagsystemet för upphovsrätt är totalt uppbyggt kring den ekonomiska grenen av rättigheter. Här intar de moraliska rättigheterna en obetydlig roll. Det centrala är en författares möjlighet att erhålla ekonomisk ersättning för sitt skapande. USA:s ställningstagande för de ekonomiska rättigheterna har präglat den juridiska internationella diskussionen och även haft stor påverkan på den ekonomiska argumenteringen för ägandediskursen.⁶⁵

Jag kan här göra en första avgränsning gällande sorten av rättigheter eftersom den springande punkten för min undersökning främst blir de ekonomiska rättigheterna. De ekonomiska rättigheterna är vad som främst påverkar begreppen ägande och skapande i den upphovsrättsliga diskursen. Därmed blir de skillnader som finns mellan nationer och deras nationella lagstiftning mindre viktiga, eftersom den främsta skillnaden har varit styrkan av de moraliska inslagen av rättigheter. Idag existerar en bred internationell koalition av aktörer som förordar en likrikt-

---

⁶³ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218 f.

⁶⁴ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218 ff.

⁶⁵ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 88 f.

ning av upphovsrättsliga lagar och detta samarbete är tydligt fokuserat på att likforma de ekonomiska rättigheterna.⁶⁶

Centrala avtal och aktörer inom internationell upphovsrätt

Historiskt sett är den viktigaste enskilda juridiska överenskommelsen för internationell upphovsrättslig lagstiftning Bernkonventionen. Den skapades ursprungligen i Schweiz 1886, men har reviderats vid flertalet tillfällen för att tillväxas nya och modernare tider. Det ursprungliga ändamålet med konventionen, var att skapa ett internationellt regelverk som oblikerade länderna att respektera och anamma gemensamma upphovsrättsliga lagar. Konventionen var starkt influerad av europeisk och främst fransk lagstiftning, vilket ledde till att starkt fokus hamnade på författarens moraliska rättigheter och detta resulterade i att USA anslöt sig först 1989. Det betyder att USA numera respekterar Bernkonventionen, men författarens moraliska rättigheter är fortfarande väldigt svagt definierade i den amerikanska upphovsrättslagstiftningen och de ekonomiska har en mycket tydligare plats i diskursen när upphovsrätten diskuteras.⁶⁷

Som jag tidigare klargjort, är immaterialrätten reglerad under nationell lagstiftning i respektive land. Tydligt framstår dock, att en undersökning som strävar efter att kartlägga skapande- och ägandediskursen inom upphovsrätten, måste acceptera att det existerar ett antal internationella organisationer, som har ett stort inflytande över utvecklingen av upphovsrätten. Denna internationella påverkan är ett av de mer kontroversiella inslagen inom upphovsrättens utveckling och något som diskuteras frekvent av både förespråkare och motståndare till denna utveckling.⁶⁸ De olika organ som haft ansvar för Bernkonventionens administrativa frågor, sammanföll 1967 till en organisation och fick 1974 status som ett organ inom FN, under namnet *World Intellectual Property Organization* (WIPO). WIPO arbetar med att främja internationell handel genom att harmonisera länders lagstiftning gällande upphovsrättsliga aspekter och är en av de viktigaste aktörerna inom internationell upphovsrätt.⁶⁹

En annan central aktör är organisationen *World Trade Organization* (WTO) som till skillnad mot WIPO arbetar generellt för internationell frihandel och där upphovsrätten blir en av flera frågor på deras agenda. Det viktigaste internationella avtalet för upphovsrätt är TRIPS, som står för ”*agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*”. Detta avtal är flaggskeppet för WTO arbete och ska underlätta friare handel och generera gemensamma handelsprinci-

---

⁶⁶ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 4 ff.

⁶⁷ World Intellectual Property Organization:s Webbsida > Bernconvention. [2010-05-01].

⁶⁸ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 5.

⁶⁹ World Intellectual Property Organization:s Webbsida > About WIPO > What is WIPO?. [2010-05-01].

per hos sina 153 medlemsländer. WTO:s agenda är att underlätta för att alla dess medlemsländer att föra en förutsägbar handelspolitik som maximerar handelsutbytet på internationell basis.⁷⁰ Denna strävan efter ett gemensamt internationellt regelverk, förklarar varför min undersökning hämtar exempel från olika delar av världen. Som jag sedan använder i diskussionen kring bibliotekens placering i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen. Upphovsrätten är på väg att utvecklas mot att bli allt mer internationell och undanröja nationella skillnader.⁷¹

Argumentationen kring den internationella upphovsrätten

De aktörer som förespråkar en utbredning och en likställning av upphovsrättsliga lagar på en internationell arena, är i många fall internationella organisationer som exempelvis WTO eller WIPO. Den argumentation som de företräder sammanstrålar ofta med en *ideologi* som förespråkar frihandel och argumenten som används är i regel av ekonomisk karaktär.⁷² När jag använder begreppet ideologi för att beskriva hur aktörer delar samma argumentation syftar jag på att dessa aktörer delar en gemensam samhällsåskådning som innehåller antaganden om hur verkligheten är konstruerad. En gemensam ideologi resulterar vanligen i delade värderingar gällande samhällets konstruerande och uppbyggnad.⁷³

För de aktörer som driver upphovsrättens utveckling, blir det av största vikt att upphovsrättens globala likställning, via moralisk argumentation, kan bindas samman med den nationella förmågan att uppnå framgångar på den internationella marknaden.⁷⁴ Argumentationens kärna ligger på att ett land, som möjligtvis förlorar intäkter på den inhemska marknaden när den upphovsrättsliga lagstiftningen skärps, istället vinner fördelar på den internationella marknaden. Detta sker vanligtast i form av kraftfullare teknologisk import och större utländska investeringar. Fungerande upphovsrättslagar utmålas som en förutsättning för att skapa innovation och stödja kreativitet av hög internationell klass i varje land. Det finns en uttalad strategi som tillämpas, varje gång TRIPS -avtalet implementeras i en ny region eller anpassas enligt en ny marknadsaspekt (t.ex. en genetisk gröda eller traditionell kunskap om växters läkekonst).

---

⁷⁰ World Trade Organization:s Webbsida > Trade topics > Intellectual property > Trips work in the WTO. [2010-05-01].

⁷¹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 14.

⁷² World Intellectual Property Organization:s Webbsida > About WIPO > Strategic Realignment. [2010-05-01].

⁷³ *Nationalencyklopedin* webbversionen, sökord: Ideologi. [2010-05-01].

⁷⁴ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 11 f.

Den argumentering som förespråkar implementerandet av TRIPS-avtalet, är tydlig med att betona de fördelar som länder förväntas uppnå genom detta gemensamma regelverk. Här ligger tonvikten av argumentationen på att utvecklingsländer måste stärka sina upphovsrättsliga lagar, för att kunna räkna med internationella investeringar, från aktörer som har hela den globala arenan som sin intresssfär. Tonvikten ligger på perspektivet att denna utveckling, trots att den som jag tidigare nämnt, i vissa fall kan försvaga den inhemska marknaden, anses vara en nödvändighet. Ett tillräckligt starkt lagstadgat skydd för information blir den kvalificeringsfaktor som hjälper eller stjälper utvecklingsländers möjlighet att delta i den internationella handeln.⁷⁵

Olika aspekter gällande frihandel och globalisering har väckt uppmärksamhet otaliga gånger de senaste åren. Min målsättning med uppsatsen är inte att diskutera frihandelsprinciper eller globalisering generellt. Det är dock viktigt för min undersökning att betona hur den upphovsrättsliga lagstiftningen utvecklas och blir mer jämförlig internationellt. De centrala aktörerna bakom denna utveckling är globala aktörer. Om utvecklingen fortsätter åt samma håll kommer de nationella skillnaderna vad gäller upphovsrätt att fortsätta minska. Detta betyder att biblioteken i olika länder troligen behöver anpassa sin verksamhet enligt liknande upphovsrättsliga regler. När det kommer till bibliotekens situation idag kommer jag att använda mig av konkreta exempel, på vad nya upphovsrättsliga lagar innebär för biblioteken. Detta för att illustrera vad den upphovsrättsliga argumentationen kan konkretiseras i.⁷⁶

Framväxten av en informationsekonomi

Det finns mycket forskning som kartlägger upphovsrättens utbredning på den internationella arenan, relaterat till den utveckling, som internationella företag genomgått de senaste decennierna. Som en följd av att industriländerna förändrats och blivit, som Castells beskriver, informationssamhällen, har även internationella företag förändrats till sin struktur och förflyttat sin fokus till nya områden.⁷⁷ Här har information i många fall blivit en grundpelare för deras verksamhet.⁷⁸

Eva Hemmungs Wirtén använder termen *innehåll* för att beteckna denna nya intressesfär. Innehåll innefattar information av olika slag, men i en upphovsrättslig ekonomisk kontext betecknar den främst kunskap eller underhållning. Hemmungs Wirtén målar en bild av hur internationella företag med bas i USA, skaffat inflytande över upphovsrättens utveckling. Detta inflytande har företagen uppnått ge-

---

⁷⁵ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 4 f.

⁷⁶ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17.

⁷⁷ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume*, s. 13 ff.

⁷⁸ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 89.

nom att lobba politiska fraktioner på olika nivåer och genom de framgångar de haft i olika rättsfall som sedan blivit prejudicerande inom upphovsrättslig lagstiftning.

Dessa företags strategiska arbete har resulterat i att de äger och kontrollerar många av informationskanalerna i samhället, och de har därmed en möjlighet att reglera att det innehåll som förmedlas via olika informationskanaler ägs av dem själva, vilket genererar stora vinster. Här finns en strävan efter att kontrollera fler aspekter kring information, inte enbart skapandet utan även de kanaler den levereras via för maximal vinst. Detta är den huvudsakliga anledningen till varför dessa aktörer vill verka för en bred lagstiftning som främjar den privata äganderätten.⁷⁹

Information har blivit en stor ekonomisk faktor för både internationella företag, främst inom underhållningsindustrin som tjänar enormt mycket pengar, men även för olika länders export. I USA har exporten av musik och filmer ökat konstant sedan andra världskriget. Denna utveckling, där information framstår som en allt viktigare samhällsresurs, resulterar i att balansen mellan människors tillgång till information och det privata kontrollerandet av information blir omdebatterad. Denna utveckling har ställt krav på tydligare upphovsrättsliga regler både på nationell nivå, såväl som internationell.⁸⁰

En aspekt som jag vill belysa och skjuta till diskussionen om upphovsrättens ekonomiska utveckling, är den speciella karaktär som information har. Information saknar vanligtvis konkret fysisk form, såtillvida att den inte är bunden till artefakter såsom böcker eller till informationskanaler som databaser. Diskussionen kring informationsartefakter och informationskanaler, är något jag återkommer till senare i undersökningen. Informationens speciella karaktär, bör kombineras med det faktum att de nya tekniska och digitala möjligheterna gett nya, nästintill revolutionerande, möjligheter att sprida information.

Resultatet av dessa tekniska möjligheter leder till att det är lätt att begripa, den förändring som Deborah J. Halbert skriver om, när hon hävdar att tanken bakom upphovsrätten blivit ”omvänd”. Halbert menar att upphovsmannen numera främst måste fokusera på att hindra(olaglig) spridning av sina verk. Upphovsmannens agenda har skiftat fokus, från att ursprungligen ha behövt skapa distributionsvägar för sina verk, till att nu behöva försöka begränsa användningen av vissa informationskanaler för att minska spridningen och tillgången till dem. Detta beskriver Halbert som en total omkastelse från hur det förhåll sig när lagarna ursprungligen stiftades.⁸¹

---

⁷⁹ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 77, 94.

⁸⁰ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 87 f.

⁸¹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 3 f.

Detta är ett tecken på den utveckling som möjliggjorts av de tekniska möjligheterna och detta har även förändrat upphovsmannens roll. Upphovsmannen har tidigare arbetat enligt en öppen skapandeprocess, där de olika momenten av skapandet inte varit individuella men detta har förändrats när skapandet blivit mer marknadsanpassat. Denna taktik kan anses frambringad av olika faktorer men en av de viktigaste är att den upphovsrättsliga diskursen kräver ett *distinkt* ägande som juridiskt framstår som otvetydigt.⁸² Här blir det mest tänkvärda att rikta tydligt fokus mot de dominerande ekonomiska rättigheterna, som i princip helt över-skuggar de moraliska.

Betraktas bör även det privata ägandet av information som upphovsrätten tydligt föredrar. Detta kan tilläggas faktumet av den ekonomiska agenda, som upphovsrättens största förespråkare innehar. Om detta sammanfattas kan det vi se vilken stor påverkan ekonomiska faktorer har på diskursen kring upphovsrättslagstiftningen. Denna utveckling är intressant och dess följder på lagstiftningen och diskussionen kring vad som är lämpligt att lagstadgat skydda, är givetvis stora. Det blir en central fråga att besvara hur samhällets befintliga resurser kan maximera sitt värde. När information tydligare blir betraktad som en resurs måste även den kunna maximera sitt värde. Detta har förespråkarna för upphovsrätten tagit fasta och byggt sin argumentering kring.⁸³

Pamela Samuelsson beskriver denna utveckling som att vi närmar oss en *informationsekonomi*, där information som tidigare hade litet eller inget värde alls, nu blir värdefullt. Denna information kan t.ex. bestå av fakta, genetisk information eller rena idéer som alla har ett egenvärde i den nuvarande informationsåldern. Detta förklarar enligt henne varför utvecklandet av de upphovsrättsliga lagarna breder ut sig synkront med att fler aspekter av information blir betraktade som varor på en marknad.⁸⁴

Här kan vi sammanfatta och konstatera att det enligt flera forskare (May, Hemmungs Wirtén, Samuelsson) framträder en diskurs, där de starkaste och mest tongivande aktörerna allt mera framstår att vara internationella företag som strävar efter att lobba politiska institutioner och lagstiftande instanser för att kunna kontrollera så stora delar som möjligt av de strömmar av information och kunskap som finns i samhället.⁸⁵ Denna utveckling är något som undersökningen tar ansats ifrån när relationen mellan upphovsrätt och public domain senare diskuteras. En

---

⁸² May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 12.

⁸³ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing –Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 77, 90 f.

⁸⁴ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 1 f.

⁸⁵ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing –Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 89.

utgångsposition där upphovsrättsinnehavaren framstår som mer protektionistisk gällande sina rättigheter.⁸⁶

Argumentationen emot en internationell upphovsrätt

Mycket av den opposition utbredningen av upphovsrätten delar en ideologi, där information och kunskap betraktas som vitala faktorer inom ett fungerande samhällsbyggnad och där tillgången till informationen anses vara en förutsättning för ett demokratiskt samhälle.⁸⁷ Det finns en historisk analogi, mellan de allmänna marker som privatiserades under främst sent 1700-tal i England (vad James Boyle kallar den *första stängningsrörelsen*) och de fria informationsflöden som nu hotas av en *andra stängningsrörelse*, i form av privat upphovsrättsligt ägande.⁸⁸

Det vi kan se nu, är att precis som då, väcker denna stängningsrörelse protester när medborgare förlorar friheter och tillgången till information. Denna opposition förespråkar en friare form av informationskontroll och anser att upphovsrätten i dess nuvarande form, inte stödjer de aspekter den är utformad och uttalad att stödja. I centrum för denna ideologi finns teorin om att information ska vara fri att använda och utifall den har en uttalad ägare, bör den ändå vara tillgänglig för allmänheten under särskilda förutsättningar. Det finns även argumentation som förespråkar att information ska ägas av allmänheten gemensamt och baseras på en inkluderande ägarform. Denna ideologi och denna argumentation, för min undersökning vidare till diskussionen gällande teorin om public domain, som ett alternativ till den privata äganderätten.⁸⁹

Public domain

Historiskt anses public domain ha fått sin tillblivelse i samband med Bernkonventionen på slutet av 1800-talet, där upphovsrätten och patentlagarna skapades och ersatte de tidigare rättigheterna som garanterade författaren evigt skydd för sitt verk. När skyddet inte längre var evigt, framstod ett behov att markera detta, genom att skapa en form av *frizon* där ett verk hamnade när det inte längre var skyddat. Fritt översatt, betyder public domain ”allmän egendom” eller ”fri användning”, vilket syftar både till dess innehåll och hur detta innehåll får användas. Den består av egendom som alla får använda, men ingen kan göra anspråk på innehållet som exklusivt tillhörande dem. Det som ryms inom public domain är enkelt

---

⁸⁶ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 35 f.

⁸⁷ Eva Hemmungs Wirtén, (2008), *Terms of Use –Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 40 ff.

⁸⁸ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 43 f.

⁸⁹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 14 f.

uttryckt det, som inte är skyddat av upphovsrätt och som fritt kan användas utan några villkor.⁹⁰

Den mest pedagogiska beskrivningen av public domain är att relatera och kontrastera den till det privata upphovsrättsliga ägandet. Den privata äganderätten har en motsvarighet inom den upphovsrättsliga diskursen i form av public domain. Public domain är dock ett begrepp och ett fenomen, som inte lätt låter sig definieras och som Pamela Samuelsson pekar ut, är den av varierande slag och storlek i olika länder samt under konstant förändring.⁹¹ Public domain är fragmentariskt till sin natur och det är inte helt korrekt att tala om den i singularisform då den är mer komplex än så. Halbert beskriver exempelvis att den innehåller (och existerar) inom fakta, data, kunskap, idéer teorier, forskning, vetenskapliga principer och matematiska formler.⁹²

Samuelsson är mer specifik och ringar främst in idéer, information och vetenskapliga principer, som grundstenarna av innehållet i public domain.⁹³

Public domain definieras och betraktas annorlunda beroende av dess position i samhället, vilket främst regleras genom gällande nationell upphovsrättslig lagstiftning.⁹⁴ Public domain är som begrepp mer tydligt lagstadgat i USA, medan den i Europa inte anses stå lika obestriddigt som ett juridiskt begrepp utan får mer karaktären av en ideologisk eller teoretisk konstruktion. Trots dess juridiska position betraktas den i USA ofta med skepticism av juridiska företrädare, där den anses likna ett vakuum där inga lagar gäller eller existerar och den betraktas vara ett undantag ifrån lagstiftningen, vilket placerar den i periferin inom den upphovsrättsliga ägandediskursen.⁹⁵

Denna geografiska skillnad beror främst på att public domain definierar verk och information som inte är under aktivt upphovsrättsligt skydd. Eftersom den upphovsrättsliga lagstiftningen i Europa starkare betonar moraliska rättigheter, som till skillnad mot de ekonomiska rättigheterna, inte kan överlåtas utan alltid gäller 50 år framåt från det år verket skapats. I de flesta europeiska länder är det dessutom praxis att upphovsmannen till verket anges, oavsett om skyddstiden löpt ut eller ej. Detta hindrar ett ”återflöde” till public domain, då allt som ryms inom den bör vara fritt att använda utan vare sig villkor eller restriktioner.⁹⁶

---

⁹⁰ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17 ff.

⁹¹ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 f.

⁹² Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 21 f.

⁹³ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 9 f.

⁹⁴ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 f.

⁹⁵ Hemmungs Wirtén, E. (2008), *Terms of Use – Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 8 f.

⁹⁶ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 10 f.

Att konkretisera public domain

Pamela Samuelsson är en central gestalt inom public domain forskningen och hon arbetar mycket med att konkretisera public domain och dess innehåll, både i relation till samhället och upphovsrätten. Samuelsson har lokaliserat 8 stycken distinkta värden, som mynnar ur innehållet i public domain. Hon demonstrerar dessa värden genom att visa vilket ändamål och vilken betydelse de kan ha för medborgarnas gemensamma samhällsliv.⁹⁷ Hon illustrerar vilken positiv funktion de fyller i informationssamhället.

Samuelsson betonar att dessa värden är beroende av en stark public domain, där information kan existera utan att dess användning är villkorad. Jag återger dessa punkter kortfattat, för att senare återgå till några av dem när jag diskuterar relationen mellan public domain och bibliotekens verksamhet. Det första på varje punkt är det föreslagna värdet och det efterföljande inom parantes, specificerar ur vilket slags material detta värde exempelvis kan komma ifrån.

Byggstenar för skapande av ny kunskap (av data, fakta, information, idéer, teorier, koncept, vetenskapliga principer).

Möjliggör konkurrerande imitationer (av t.ex. utlöpta medicinska patent eller teknologier som inte kvalificerats för upphovsrättsligt skydd).

Möjliggör uppföljande innovation (på utlöpta medicinska patent och material som upphört att vara upphovsrättsligt material och förlöst i public domain).

Möjliggör tillgänglighet till information utan att behöva lokalisera ägare, förhandla fram ett tillstånd (att använda materialet) och betala avgift (utlöpta upphovsrättigheter eller patent, icke originellt genomarbetade samlingar av data, formulär).

Tillgång till det kulturella arvet (informationssamlingar om det antika Grekland eller Beethovens symfonier).

Främja utbildning (information, idéer, vetenskapliga principer).

Främja allmänhetens hälsa och säkerhet (information, vetenskapliga principer).

Främja demokratiska processer och värden (nyheter, lagar, regleringar, juridiska möjligheter).⁹⁸

Samuelsson markerar dock att varje enskilt informationsslag inte nödvändigtvis behöver skapa eller främja dessa värden ur public domain, då de flesta informa-

---

⁹⁷ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 20 f.

⁹⁸ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 f. (Översatta av uppsatsförfattaren).

tionsartefakter har olika värde beroende på vem individen är och vad hennes informationsbehov är. Men det är viktigt att betona, att fast en informationsresurs i public domain kan vara av inget värde alls, betyder det inte heller att motsatsen föreligger; att allt upphovsrättsligt skyddat material per automatik innehar ett värde.⁹⁹

En diagnos på public domain inom den upphovsrättsliga lagstiftningen

Ett vanligt sätt att betrakta public domain är som ett system över ägande, som allt mer aktualiserats av den framväxande privatiseringen, där public domain tjänat som det största motkraften till denna utveckling.¹⁰⁰ En till slutsats som snabbt kan dras är att public domain anses behövas som en motpol till det privata ägandet, i en ideologi som delegerar äganderättigheter under vissa villkor.¹⁰¹ Dessa privata rättigheter är inom den upphovsrättsliga diskursen normen eller *startpunkten* för hur ägande ska vara strukturerat och innehållet i public domain lever inte upp till dessa kriterier. Därför finns ett stort symbolvärde knytet till public domains överlevnad, eftersom den bevisar att alternativ eller åtminstone undantag kan existera gentemot den upphovsrättsliga diskursen.¹⁰²

Samtidigt varnar Hemmungs Wirtén för att formen av motargument gentemot den privata upphovsrätten som lanserats av vissa forskare (Här kan räknas in May och Halbert). Denna argumentation, som hävdar att det finns en möjlighet att tala om public domain som norm och de upphovsrättsliga lagarna som anomalier i ett historiskt perspektiv, framstår som orealistisk och skapar enbart en icke konstruktiv konfrontation. Det mest konstruktiva torde vara att betrakta upphovsrätten och public domain som sammanstrålade både i praktik och teori.¹⁰³

Hemmung Wirtén betonar det centrala med att public domain inte får betraktas ifrån avstånd, utan att den bör användas så mycket som möjligt, av så många som möjligt eftersom det är enda sättet att konkretisera den, vilket behövs för att stärka den och dess position. Den ska inte fixeras vid ett tomrum utan snarare vara mobil och i konstant rörelse och förändring.¹⁰⁴

Det finns många teorier om hur och varför public domain försvagats de senaste åren, av exempelvis forskare som Halbert, Samuelsson och Hemmungs Wir-

---

⁹⁹ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 23 f.

¹⁰⁰ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17.

¹⁰¹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 16.

¹⁰² Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 7 ff.

¹⁰³ Hemmungs Wirtén, E. (2008), *Terms of Use –Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 7.

¹⁰⁴ Hemmungs Wirtén, E. (2008), *Terms of Use –Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 7 f.

tén.¹⁰⁵ Dessa teorier bygger på den utveckling, som jag tidigare beskrivit att upphovsrätten genomlevt, med bredare lagar som omfattar fler och fler aspekter av information. Påtagligt blir även att debatten om public domains möjligheter till överlevnad (felaktigt), vanligen ramas in i en kontext mellan upphovsrätten och i kritiken av densamme. Detta sker främst inom en juridisk kontext genom juridisk terminologi. Alternativt genom en kapitalistisk kontext som förespråkar privat ägande. Detta är inget som public domain vinner på, då den upphovsrättsliga ägandediskursen är uppbyggd kring det enskilda ägandet. Denna diskussion är på flera sätt central för min underökning och någonting jag senare återkommer till vid avsnitten om skapande och ägande i den upphovsrättsliga diskursen.¹⁰⁶

Idealet om ett livskraftigt public domain

Som nämnt, fungerar ett livskraftigt public domain som ett slags ideal för forskare, som betonar och förespråkar dess betydelse ur olika perspektiv. Det första perspektivet som framstår som en del större, är en delad syn på skapande av kunskap som en del i en större modell. Här konstitueras möjligheten till kreativitet och innovation av tillgången till ”råvara” och enligt denna teori är det public domain som blir en garant för detta.¹⁰⁷ Detta perspektiv stämmer väl ihop med Samuelssons modell ovan. Samuelssons första värde betonar nödvändigheten av ”byggstenar” i form av data, fakta, information, idéer, teorier, koncept, vetenskapliga principer.

Senare i uppsatsen kommer jag diskutera detta perspektiv på public domain, som en garant för tillgången till byggstenar. Det perspektivet diskuterar jag vidare i relation till synen på skapandeprocessen, såsom den framstår i den upphovsrättsliga diskursen.¹⁰⁸ Då följer även en diskussion, kring vilka beröringspunkter som biblioteket har med denna kontext. Bibliotekens verksamhet i samhället, utmålas ofta som en garant för att tillgodose medborgarnas informationsbehov. I den föränderliga polemiken mellan det gemensamma och det privatägda, blir det viktigt att både försöka motivera, samt ifrågasätta, hur de bredare upphovsrättsliga lagarna ska lyckas främja kreativiteten och öka innovationen i samhället. Ur ett perspektiv, som betonar tillgången till information som den viktigaste aspekten för att främja innovation och skapande, kan det uppfattas som att bredare lagar blir ett problem. Resultatet blir, att de motverkar möjligheterna till skapande när mindre information(byggstenar) finns tillgängliga att inspireras av.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17., Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22., Hemmungs Wirtén, E. (2008), *Terms of Use – Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 7.

¹⁰⁶ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17 f.

¹⁰⁷ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 30.

¹⁰⁸ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22.

¹⁰⁹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 26.

Istället för att denna möjliga resursbrist betonas i den upphovsrättsliga diskursen, hämtar den sin argumentation ur ekonomiska teorier, som vill stärka incitamenten för skapande genom en tydlig ägandestruktur. Denna ägandestruktur är kapitalistisk till sin natur och detta för med sig följderna för hur public domain diskuteras, i relation till upphovsrättslagstiftningen.¹¹⁰ Vi kan i relation till detta, spåra delar av den problematik som omhägnar försöken med att beskriva värdet och funktionen av public domain, som den ideologiskt är tänkt att fungera; lik en resurs till inspiration och skapande för att förbättra möjligheterna för en författare att skapa. Det vi konstaterat ovan kan basalt uttryckas, att det är i public domain författaren kan finna sitt material, som sedan bearbetas och produceras för att hamna på den andra sidan med upphovsrättsligt skydd för privata verk.¹¹¹

Det är såhär förhållandet mellan privat och allmänt är tänkt att fungera, enligt flera av de akademiker (Hemmungs Wirtén, Samuelsson, May etc.) som forskar kring relationerna mellan upphovsrätt och public domain. Det allmänna råmaterialet i form av information, blir bearbetat och utvunnet på dess frukter och det är de mogna frukterna som blir föremålet för beundran och erkännande.¹¹² Detta är dock en något avig tanke, eftersom dessa författare inspireras av (och skapar inom) public domain, men när de lyckas producera och publicera ett verk förflyttas det till den andra privata sidan.

Här framträder problematiken, eftersom det är svårt att vara författare (med gällande upphovsrätt) och tillhöra den fria delen av public domain som är helt fri för användning. De undantag som existerar inom upphovsrätten t.ex. public domain har under de senaste årens utveckling allt mer urholkats på sin innebörd och blivit svårare att åberopa rättsligt, vilket ofrånkomligen lett till att användningen av dessa undantag minskat.¹¹³ Som upphovsrätten fungerar nu finns ett inslag av kontrovers, eftersom resurserna i public domain bara kan uppskattas (enligt kapitalistiska gällande mått dvs.) när de hamnat på marknaden där de återfinns under privat äganderätt.

Det finns en slags *inbyggd motsägelse*, gällande nyttan med public domain i en kapitalistisk ägandediskurs. Denna problematik, som aktualiseras vid definierandet av public domain och dess explicita nytta, resulterar i att upphovsrättsliga lagar kan förlängas med motivet att verk inte bör gå tillspillo utanför marknaden. Genom denna argumentation blir det tydligt att den upphovsrättsliga diskursen föredrar en privat ägare till information. En aktör som kan agera på en marknad genom att hon har förmågan att sälja informationen eller verket, något som ingen

---

¹¹⁰ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 23 f.

¹¹¹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 27.

¹¹² Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 27 f.

¹¹³ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 11.

ur allmänheten kan göra med innehållet i public domain.¹¹⁴ Som en lösning på detta, föreslår Boyle att vi måste ”uppfinna” public domain på nytt, genom att konkretisera den och dess värde. Detta värde bör kunna konkurrera med det värde, som den privata upphovsrätten har inom en kapitalistisk kontext.

Enbart om public domain kan tillskrivas ett värde som motsvarar eller överstiger värdet av informationen som uppstår i och med upphovsrättens exkluderande, är det möjligt att hindra en fortsatt reducering av dess tillstånd.¹¹⁵ Att public domain minskar i omfång är ett problem som växer i takt med upphovsrättens utbredning och denna problematik har väldigt mycket gemensamt med bibliotekens position relaterat till den upphovsrättsliga lagstiftningen.

En försvagning av public domains tillstånd påverkar bibliotekens verksamhet

Public domains krympande tillstånd är lätt att relatera till bibliotekens position som institution i samhället och till deras position i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen. De bredare lagarna kan i många fall bli en belastning för biblioteken och dess verksamhet. James Boyle illustrerar detta, när han diskuterar bibliotekens bestånd i USA och visar hur stora andelar är under upphovsrättsligt skydd i onödan. Han uppskattar att såpass mycket som 95 procent av alla verk som finns med i bibliotekskatalogen *Library of Congress* inte längre är tillgängliga kommersiellt. Eftersom dessa verk inte längre produceras kommersiellt, finns inget ekonomiskt intresse för upphovsrättsinnehavaren att behålla sin ensamrätt. Dessa verk skulle alltså kunna tillhöra public domain, vilket skulle förbättra bibliotekens möjligheter att tillgängliggöra dem exempelvis genom att digitalisera dem.¹¹⁶

Boyles beräkning är utförd enligt principen, att det i snitt passerar 28 år efter att ett verk ursprungligen producerats, till när det inte längre är aktuellt för kommersiell produktion och detta gäller för 85 procent av alla verk. Enda sättet att få tillgång till dem är via biblioteken, som här fyller en viktig funktion som en informationskanal till dessa verk. Dock måste biblioteken fortfarande respektera upphovsrätten för dessa verk, vilket hindrar biblioteken att t.ex. lägga upp de i digitalt format på nätet eller att förbehållslöst distribuera dem.¹¹⁷ Anledningen till varför upphovsrätten förlängts, till att gälla en så lång period är enligt Boyle oförklarligt enligt de motiv som upphovsrätten utger. Statistik visar att verk i extremt få fall återtas i produktion efter längre tider och problemet blir att uphovsmannen här sitter på en lott med en minimal chans på miljonen, att verket kommer tjäna

---

¹¹⁴ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 134 f.

¹¹⁵ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. XVI preface.

¹¹⁶ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 9.

¹¹⁷ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 10 f.

några pengar efter 10 år. Men att hon väljer att behålla lotten eftersom det är gratis och inte belagt med några kostnader.

Boyles förslag är att upphovsmannen tvingas betala en symbolisk summa för att förnya sin upphovsrätt, eftersom han tror att man genom denna enkla åtgärd skulle ”frigöra” en hel del verk. Det mesta som är upphovsrättsligt skyddat skulle då släppas fritt eftersom det ändå är kommersiellt värdelöst och bli tillgängligt för allmänheten i public domain. Den förändring som skett är att lagarna har förlängts från att gälla i 50 till 70 år efter upphovsmannens död, vilket resulterar i att allt mer material låses upp. Boyle tror inte att denna förlängning av upphovsrätten kan resultera i mer skapande och innovation.

Enda vägen för allmänheten att nå detta material blir via biblioteken men de har upphovsrättsligt bundna händer, gällande sätten de får förmedla materialet på. Här ser Boyle en lösning på hur biblioteken skulle kunna flytta fram sina positioner i samhället, genom att erhålla större friheter att hantera upphovsrättsligt skyddat material. Biblioteken skulle kunna t.ex. kunna digitalisera större andelar av sina samlingar och därigenom tillgängliggöra verken till fler användare. Dagens utformning av lagstiftningen omöjliggör detta och Boyle skriver att många bibliotek, ställda i en situation där det är osäkert huruvida upphovsrätten gäller eller ej, väljer att ta det säkra före det osäkra, eftersom dem är rädda för repressalier.

Detta betyder att många verk som är fria ändå inte blir tillgängliga för allmänheten.¹¹⁸ Detta exempel på hur digitaliseringen kan bli ett problem för informationstillgången, tar underökningen vidare till ett mer generellt problem som uppstår när information ska ägas.

Utmaningen att lagstifta vem information tillhör

All information kan delas upp enligt kategorierna *rivaliserande* och *ickerivaliserande*. När diskussionen exempelvis gäller innehållet av public domain behöver underökningen göra en skillnad på vilken slag av information eller kunskap som menas. Public domain består av olika slags information och i denna diskussion bör en avgränsning dras mellan kriterierna rivaliserande och ickerivaliserande.¹¹⁹ När det gäller kunskap eller information, t.ex. i form av idéer, databaser eller tidningar online är denna kunskap vanligen ickerivaliserande, vilket betyder att en persons tillgång till den aldrig hindrar någon annans användning av densamme. Min eller någon annans användning begränsar inte tillgången för någon annan aktör. Det här är en väldigt viktig skillnad som skiljer information ifrån konkreta fysiska objekt. Objekt av fysiskt slag är rivaliserande eftersom de bara kan användas av en person

---

¹¹⁸ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 10 ff.

¹¹⁹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 8 f.

i taget, när objekten väl är upptagna, blockeras alla andra individers tillgång till den.

När diskussionen gäller digital information, är den väldigt ofta av ickerivaliserande karaktär. Sett ur det perspektivet kan vi alltså göra ett logiskt konstaterande, att ett begränsande av denna slags information också begränsar den totala tillgången av icke-rivaliserande information.¹²⁰ Upphovsrätten blir kritiserad för att *konstruera* en begränsning eller en brist på information, där tillgången skulle kunna vara mycket större eller oändlig. Detta gäller främst digital information som inte finns i ett fysiskt begränsat antal exemplar.¹²¹

En aspekt av denna konstruerade informationsbrist är att den konstituerar möjligheten att ta betalt för användningen och detta är centralt för den argumentation som riktas gentemot upphovsrätten av forskare som exempelvis May eller Halbert.¹²² James Boyle skriver att varje samhälle behöver ha en kultur och denna kultur inkluderar medborgaren som producenter av kultur. Han jämför denna roll med ett yrke där resultatet av arbetet blir en fysiskt vara av rivaliserande slag. Boyles slutsats är att skapandet av ickerivaliserande verk är ett arbete, precis som andra slags arbeten som bör ersättas, men han problematiserar att denna ersättning inom den upphovsrättsliga diskursen ensam får bära rollen att vara incitamentet till varför individer skapar. Som situationen är nu har denna ersättning i form av ekonomiska rättigheter inom upphovsrätten blivit det enda accepterade motivet för individer att skapa i den upphovsrättsliga diskursen.

Detta blir enligt Boyle en förenkling av verkligheten eftersom anledningen till varför individer skapar kan vara baserat på helt andra motiv.¹²³ En annan slutsats blir att den kapitalistiska marknadsprincipen, i grunden inte fungerar speciellt väl på produkter av ickerivaliserande slag, vilket främst synliggör en bild av upphovsrättens informationsbegränsande natur. Upphovsrätten har till uppgift att hindra informationens spridning trots att den inte kan minska i omfång oavsett hur mycket den används. Här aktualiseras frågan om hur skapandet ska belönas om inte med exkluderande ekonomiska rättigheter? Dessa rättigheter är trots allt vad som ”förflyttar” författaren av ett verk till samma position som en möbelsnickare. Författaren erhåller en möjlighet att sanktionera tillgången till sitt verk gentemot en (monetär)betalning och informationen blir exkluderande. Precis som möbelsnickaren kan ta betalt för varje möbel han producerar. Det är enligt Boyle tydligt att argumentationen bakom den upphovsrättsliga diskursen är baserad på ett tudelat

---

¹²⁰ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 134 f.

¹²¹ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 6.

¹²² May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 8 ff.

¹²³ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 3 f.

fundament, bestående av begreppen *skapande* och *ägande* och längre fram i undersökningen fördjupar jag diskussionen kring dessa begrepp.¹²⁴

Konstruerandet av den moderna upphovsrätten

Den upphovsrättsliga lagstiftningen har definitivt en positiv påverkan på många människors liv. Många kreativa människor erhåller genom denna lagstiftning en belöning för sina verk, vilket möjliggör deras fortsatta arbete. Upphovsrätten blir i många fall uttryckligen ett incitament för att skapa och fyller därför en viktig funktion i samhället. Innovationen och kreativiteten i samhället ökar vilket leder till generellt större välstånd. För att uppnå dessa effekter måste äganderätten över information bli tydlig och för detta behövs en fungerande upphovsrättslag.¹²⁵ Det finns argumentation för en stark upphovsrättslagstiftning som baseras både på ett individperspektiv och ett samhällsligt perspektiv och senare i undersökningen följer en granskning av argumentationen bakom båda dessa perspektiv.

Den moderna upphovsrätten är en konstruktion som hämtar argument från moralisk, juridisk och ekonomisk argumentation. Den är märkbart influerad ifrån John Lockes teori om skapandet av mervärde. Denna teori är ursprungligen utformad för egendom av ett annat slag, nämligen det fysiska skapandet och ägandet av tillika fysiska objekt. I detta traditionella sammanhang, har den idéhistoriskt sett haft en enorm påverkan på diskussionen om den privata äganderätten och kanske varit den mest använda teorin för att rättfärdiga och värna den privata äganderätten.¹²⁶

Enligt akademiker som May, Halbert, Huhges och Tavani, är Lockes teori såpass central att den enskilt blir den mest grundläggande teorin för ägandediskursen inom upphovsrätten.¹²⁷ Grundtanken med denna teori har skapat en tankehybrid som bygger på den innebörd den ger begreppen *skapande* och *ägande* i en gemensam upphovsrättslig diskurs, som bestämt framstår när upphovsrätten synas. Det är tydligt att Locke spelar en synnerligen central roll för rättfärdigandet av den upphovsrättsliga lagstiftningen.¹²⁸ Nästa steg i undersökningen blir att undersöka hur skapandebegreppet framstår i den upphovsrättsliga diskursen.

---

¹²⁴ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 4 f.

¹²⁵ Ostergard, R. L. (2005), *Economic Growth and Intellectual Property Rights Protection: A Reassessment of the Conventional Wisdom*, s. 115.

¹²⁶ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 ff.

¹²⁷ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 f., Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 1., Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 28., Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88.

¹²⁸ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 1.

Skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen

Synen på skapandeprocessen och författarens roll i densamme har modifierats i takt med att samhället och de tekniska förutsättningar förändrats, men den moderna synen på skapande är någonting som uppstod under Bernkonventionen 1886. Det här tillfället har pekats ut eftersom det var här den (moderna) författaren ”uppkom” och detta är en bild som ideologiskt har dominerat, även fast den successivt har förändrats i takt med åren. Att fastslå vilket skapandebegrepp som framträder som det dominerande en viss tidsperiod blir alltid förknippat med ett visst godtycke, men sett till den forskning som gjorts framträder tydliga mönster.

På detta sätt är det möjligt att hitta en sanning även fast det blir en sanning med viss modifikation.¹²⁹ Johan Söderberg skriver att det var vid denna tidpunkt (Bernkonventionen 1886) det romantiska konstnärsidealet uppkom och den moderna författaren uppfanns. Denna bild av författaren är det som i grunden motiveerar den moraliska grenen av upphovsrättsligt skydd. Men detta ideal har även färgat diskursen kring det privata ägandet för de ekonomiska rättigheterna. Söderberg skriver om uppkomsten av en estetik som placerar *författargeniet* som mittpunkt, där hennes arbete i princip betyder allt för skapandeprocessen och resultatet blir en utgjutning av hennes person.¹³⁰

Det är ur denna teori som upphovsrätten och hämtar sin moraliska argumentation för det privata ägandet; vi äger oss själva och vårt skapande och våra verk är i praktiken en förlängning av oss själva.¹³¹ Denna (ökade) centrerings kring författarens person och unikum bör förstås genom ett samhällsperspektiv där författaren genomgick en frigörelse. Samhället förändrades under denna period ifrån en utgångsposition, där den dominerades av en religiös åskådning på världen och tillvaron. I denna religiösa kontext ansågs alla handlingar vara mer eller mindre direkt påverkade eller konstituerade av gud. Detta har förändrats när samhället har övergått till att bli allt mer sekulariserat. Denna förändring resulterade i att synen på författaren reformerades. Hon flyttades från en utgångsposition där hon i princip agerade som ett språkrör för gud, till en individualiserad ställning (pedestal) varifrån hon skapade själv. Denna förändring var *nödvändig*, ur ett upphovsrättsligt perspektiv, eftersom den möjliggjorde ett system där författaren kan och bör belönas för sitt individuella skapande.¹³²

---

¹²⁹ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 15, 36 f.

¹³⁰ Söderberg, J. (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 27 ff.

¹³¹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 f.

¹³² Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 16 ff.

Den digitala utvecklingen

Utvecklingen av författaren de senaste 20 åren har accelererat i och med de nya tekniska möjligheterna att publicera texter, att skapa och delta i kultur utan *gatekeepers*. I takt med att informationssamhället har gjort sitt intåg har även, en slags ”subkulturer” växt fram i takt med den tekniska utvecklingen. Dessa är helt uppbyggda kring konceptet av mixande och lånande och här skapas en perception av författaren som en del av en kultur eller rörelse och där verket är under konstant förändring. Rosemary J. Coombe beskriver hur skapandet fyller en livsviktig funktion för alla olika grupperingar i samhället, oavsett om de är sammanbundna av kön, etnicitet, sexuell orientering eller klasstillhörighet, eftersom det är såhär de skaffar sig en röst och en identitet i samhällskroppen.

Det förefaller eftersom det är genom deras egen tolkning och deras användning av kulturen, som blir ett bidrag till den totala kulturen som alla grupperingar i samhället tar del av. Kulturen *omdefinierar* sig själv konstant genom att grupper skapar sina egna tolkningar och versioner av dem.¹³³ Även inom den akademiska världen har skapandebegreppet diskuterats, problematiserats och omdefinierats. t.ex. inom filosofin och litteraturvetenskapen har författaren periodvis enbart tillskrivits en roll som medproducent, tillsammans med läsaren som (åter)skapat verket, i samband med sin unika tolkning av det.¹³⁴ Den digitala tekniska utvecklingen har som (tidigare nämnt) resulterat i att utvecklandet av upphovsrättsliga lagar ökat successivt senaste decennierna.¹³⁵ Detta har (som jag tidigare konstaterat i undersökningen) främst skett på initiativ av internationella företag och ägandediskursen har förändrats till att bli mer individualiserad och mer tydligt präglad av ekonomiska rättigheter.

Detta har enligt Coombe ställt orimliga villkor på andra former av skapande, t.ex. har många subkulturer haft svårt att etablera sig som *legitima* skapande upphovsmän inom den upphovsrättsliga diskursen. Deras metoder att skapa ett verk anses inte uppfylla de krav som ställs inom upphovsrätten, där ett verk inte får bygga på annat upphovsrättsligt skyddat material och där resultatet måste kunna tillskrivas en individ.¹³⁶

För min intention att diskutera skapandebegreppet inom upphovsrätten, framstår det som väsentligt att undersöka diskussionen om vilka faktorer det är som avgör vilket skapandebegrepp som blir dominerande inom ett samhälle. Denna diskussion måste relateras till den om vilka faktorer som blir viktigast inom den upphovsrättsliga diskursen, när skapandebegreppet formuleras, eftersom lagstift-

---

¹³³ Coombe, R. J. (1998), *The Cultural Life of Intellectual Property -Authorship, Appropriation, and the Law*, s. 17 f.

¹³⁴ Söderberg, J. (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 29 ff.

¹³⁵ Söderberg, J. (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 30.

¹³⁶ Coombe, R. J. (1998), *The Cultural Life of Intellectual Property -Authorship, Appropriation, and the Law*, s. 6 f.

ningen har en central roll här. En början är att beskriva relationen mellan samhället och dess lagstiftning. Detta är en bred diskussion som traditionellt hamnar under akademiska discipliner såsom sociologi och juridik och jag kommer enbart att dra några slutsatser som är nödvändiga för min undersökning. Inom den upphovsrättsliga diskursen har det varit ekonomiskt drivna faktorer som varit viktigast för utvecklingen av lagstiftningen.¹³⁷

Detta kan ses både i skuggan av den övervikt de ekonomiska rättigheterna inom upphovsrättslagen haft över den andra grenen med moraliska rättigheter och på att de aktörer som dominerat diskursen har härstammat från en ekonomisk kontext med fria marknader och vinstmaximeranden. Längre fram återkommer jag i undersökningen till den argumentation som dessa aktörer stödjer sig emot i form av John Lockes teori om *skapande av mervärde*.¹³⁸

Att lagstifta om skapandet

När det gäller relationen mellan samhället och dess lagstiftning, finns det grovt skulpterat, två huvudalternativ till teorier som diametralt betraktar denna relation från motsatta sidor. Kort och smidigt sammanfattat, den ena fronten av forskare hävdar att lagarna är överbyggnaden i samhället och moralen och etiken i samhället blir en avbild av dess lagstiftning.¹³⁹ Det andra perspektivet sätter större tilltro till faktorer som ex. kultur, uppfostran och ekonomiska förhållanden, än lagstiftning i sig. Det är denna fraktion som t.ex. Rosemary J. Coombe placerar sig i, när hon problematiserar den upphovsrättsliga lagstiftningen genom att introducera ett fragmentariskt kultur- och skapandebegrepp i den upphovsrättsliga kontexten. Enligt henne leder det ofrånkomligen till problem när lagar stiftas som försöker hindra den kultur som alltid existerar, och alltid behöver existera, i ett samhälle genom att lagstiftningen inte *godkänner* dessa kulturer som skapande producenter av kultur och verk.¹⁴⁰

Här skapas en situation där dessa samhällsytringar blir beskyllda för att vara illegitima och i en upphovsrättslig diskurs kan bli benämnda ”pirater”.¹⁴¹ Om vi anammar den första teorin och diskuterar den upphovsrättsliga diskursen, blir den främsta faktorn som påverkar medborgarnas syn och perception av innebörden hos skapandebegreppet den upphovsrättsliga lagstiftningen. Lagstiftningen är enligt denna teori det som främst påverkar medborgarnas moral.¹⁴² Om det förhåller sig såhär kan Halberts kritik gentemot upphovsrätten ses som ytterst oroande. Efter-

---

¹³⁷ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 89 ff.

¹³⁸ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 25.

¹³⁹ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 23 f.

¹⁴⁰ Coombe, R. J. (1998), *The Cultural Life of Intellectual Property – Authorship, Appropriation, and the Law*, s. 16, 22.

¹⁴¹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s.18.

¹⁴² Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 23 f, 36.

som hon beskriver hur individens möjligheter att satirisera och kritisera minskat när de undantag (public domain, open access osv.) som existerar i den upphovsrättsliga lagstiftningen försvagas och att allt fler aspekter av information blir skyddade. Detta ger ett scenario där utrymmet för individens möjligheter att ta del av och skapa kultur eller verk, minskar avsevärt både juridiskt och moraliskt.¹⁴³

Det finns en intressant teori i boken *Free Culture*. Författaren Lawrence Lessig lanserar en teori som beskriver på vilket sätt, en individ eller en grupp individer inom ett samhälle, är beroende av fyra regleringar som begränsar deras informationstillgång. Dessa fyra regleringar är lagstiftningen, marknaden, normerna och arkitekturen (i detta fall artefakter med information såsom böcker eller informationskanaler ex. databaser).¹⁴⁴ Lagstiftningen är i detta fall upphovsrätten och de restriktioner den har på en medborgares informationstillgång.

Marknaden, menar Lessig, blir en faktor som balanserar individens informationstillgång med hennes ekonomiska resurser. Hon behöver kapital för att tillskansa sig information och för majoriteten av medborgarna blir detta en begränsande faktor för deras informationstillgång. Den tredje regleringen är samhällets normer. Dessa skiljer sig ifrån lagstiftningen genom att brott mot dessa bestraffas av samhället och inte av staten. Lessig beskriver att det finns förbud som medborgarna upplever existerar i samhället trots att dessa inte är nedskrivna i någon lagbok. Den fjärde regleringen består av arkitekturen. I detta fall placerat i en informationskontext, där tillgången till en informationsbärande artefakt eller till en informationskanal i form av en databas, kan bli en reglering av medborgarens informationstillgång.¹⁴⁵

Lessigs teori är att den upphovsrättsliga lagstiftningen allt mer påverkar de tre andra relevanta faktorerna, när det gäller hur individen handlar i relation till sitt informationsbehov. Den upphovsrättsliga lagstiftningen påverkar i detta fall mer än samhällets normer, marknaden eller arkitekturen. Detta illustrerar Lessig genom exemplet att varje gång en medborgare är i en situation där hon på olika sätt skaffar sig information, är den upphovsrättsliga lagstiftningen en större faktor än någon av de andra regleringarna. Denna utveckling, hävdar Lessig är ett resultat av de allt bredare upphovsrättsliga lagarna, som genom sin utbredning tagit över de andra aspekterna. Upphovsrätten har delegerat privat kontroll och ägande över samhällets informationskanaler och informationsarkitekter genom upphovsrättslig lagstiftning. Upphovsrätten har även blivit den faktor som tydligast kapitaliserar information och möjliggör en prissättning på information. Lessig redogör även hur upphovsrätten blir en källa av normativ argumentering som ger uttryck för upphovsmannens rätt till ersättning och det välstånd som starka upphovsrättsliga lagar

---

¹⁴³ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 24, 30.

¹⁴⁴ Lessig, L. (2004), *Free Culture*, s. 120 f.

¹⁴⁵ Lessig, L. (2004), *Free Culture*, s. 122 f.

genererar.¹⁴⁶ Lessigs teori blir tänkvärd när den betraktas i relation till hur WIPO uttryckligen ändrat sin strategi för att införa TRIPS, genom att tydligare motivera ny lagstiftning med hjälp av normer. Den dåliga publicitet som internationell upphovsrätt har erhållit genom vissa aspekter av sitt arbete, där utvecklingsländer har tvingats till ett samarbete, ska vändas till något positivt genom en större spridning av argumentationen gällande avtalets gynnsamma effekter.¹⁴⁷

Här kan en åtskillnad göras mellan ett nationellt- och ett internationellt perspektiv. Det är möjligt att hävda att i det förstnämnda fallet, har implementerandet av nya upphovsrättsliga lagar blivit mer accepterade av medborgarna. När det gäller det internationella perspektivet har detta väckt mer opinion. Det är troligen förklaringen till varför TRIPS har börjat lanseras mer tydligt med hjälp av moralisk argumentation. Det tyder på att de internationella upphovsrättsliga lagarna antingen har svårt att bli accepterade eftersom de ekonomiska incitamenten inte fungerar eller anses fungera på mikronivå. Alternativt så anses att lagarna *per se* saknar legitimitet i det enskilda landet.¹⁴⁸

Ett smalt skapandebegrepp

Den liberala syn på skapandeprocessen, som t.ex. Coombe ger uttryck för, som inte distinkt besvarar frågorna; vad det innebär att skapa ett verk, vad en författare är och vilken hennes roll i skapandet är. Leder bort från det dominerande spåret inom den upphovsrättsliga skapandediskursen. Den bryter med Lockes teori, vilket egentligen gör den mindre aktuell för denna undersökning. Men för en bredare analys av skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga diskursen, bör de perifera betydelseerna av begreppets innebörd diskuteras för att klargöra den dominerande strukturen bakom skapandediskursen.¹⁴⁹ Det uppenbara problemet med att kombinera ett bredare skapandebegrepp eller att tala om en *skapandekultur* tillsammans med Lockes teori om mervärde, blir att individen förlorar incitamentet för skapande. Om skapandet anses vara en kollektiv process, kan alla medlemmar i samhället göra anspråk på mervärdet.¹⁵⁰

Detta skulle i princip placera alla verk och all kultur i public domain och i realiteten är utvecklingen inom den upphovsrättsliga diskursen snarare den direkt motsatta; public domains omfattning minskar istället för att öka.¹⁵¹ Istället har en tydlig bild utkristalliserats, där skapandet är knutet till en tydlig författare och hennes arbetsinsats, som sedan belönas med upphovsrättsligt skydd för sitt verk.

---

¹⁴⁶ Lessig, L. (2004), *Free Culture*, s. 123 f.

¹⁴⁷ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 5 ff.

¹⁴⁸ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 ff.

¹⁴⁹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 12 ff.

¹⁵⁰ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 9.

¹⁵¹ Hemmungs Wirtén, E. (2008), *Terms of Use –Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*, s. 7.

Inom den upphovsrättsliga diskursen övertar kulturen allt mer skepnaden av en produkt på en marknad och denna utveckling har pågått sedan upphovsrättens uppkomst.¹⁵²

Bildligt sett kan informationen i ett samhälle beskrivas i formen av en pyramid, där toppen är den del som potentiellt genererar vinst, eftersom den kan omfattas av upphovsrättslagen och det är denna del som företag främst har ett intresse för. Denna information är inte bunden till fysiska föremål som böcker, utan är av mer abstrakt karaktär och existerar överallt i samhället. Enlig Eva Hemmungs Wirtén är det möjligt att påvisa hur företag producerar, äger och skyddar just dessa fraktioner av informationen och att denna avsikt inte kräver en författare i form av en fysisk person, utan kan ersättas med en juridisk entitet från ett företag.¹⁵³ Det är en utveckling som är värd att granskas eftersom en hel del skapande idag utförs av företag, som med vinst i sikte skapar förutsättningar för en skapandeprocess där flera individer deltar.

Det sker efter stora investeringar och här är författarens roll en konstruktion av en ekonomisk strategi. Här kan man tillföra en aspekt till skapandebegreppet som gör gällande att det inte enbart behöver vara en individ som erhåller upphovsrättsligt skydd, utan det kan likväl vara en grupp av individer som skapar på uppdrag av ett företag där företaget sedan erhåller rättigheterna. Här blir incitamentet i form av ekonomiska rättigheter inte en belöning för en individs prestationer eller talang, utan snarare den ersättning som alla individer vid produktionen förhandlar sig till. Det viktiga i detta sammanhang, oavsett vem som skapar, är det tydliga juridiska ägandet. Detta handlingssätt är vanligast när det gäller den andra delen av immateriell lagstiftning, som ex. patent rättigheter men förekommer även i sammanhang där verket erhåller upphovsrättsligt skydd, t.ex. i samband med stora filmproduktioner eller andra projekt som kräver stort finansiellt stöd. Det här ger oss en förståelse av en skapandediskurs där individens roll reduceras gentemot det juridiska ägandet som företaget i dessa exempel erhåller.¹⁵⁴

Skapandebegreppet och biblioteken

Skapandebegreppet framstår som det svagare begreppet i relation till ägandebegreppet inom den upphovsrättsliga diskursen. Det klargörs av den redovisning jag genomförde av styrkeförhållandet mellan de moraliska och de ekonomiska rättigheterna. De moraliska blir betraktade som de svagare i princip alla länders nationella lagstiftning.¹⁵⁵ De moraliska härstammar historiskt ifrån synen på författaren

---

¹⁵² Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 14 f.

¹⁵³ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 80.

¹⁵⁴ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 3.

¹⁵⁵ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218 f.

och hennes skapande som ett sätt att reproducera sig själv och sin person.¹⁵⁶ De argument jag granskat, som till stor del driver upphovsrättens utveckling, betonar inte dessa aspekter av skapandeprocessen.

Som Jacob påpekar är det svårt att separera dessa rättigheter helt då en författares person spelar en roll i hur framgångsrik hon blir på marknaden.¹⁵⁷ Diskussionen om upphovsrättens funktion som en möjlighet för en författare att självförverkliga sig själv är i periferin och det är de ekonomiska argumenten som framhävs. Sett ur detta perspektiv är det ägandet som konstituerar skapandet. Detta har sin förklaring i att varken information eller kunskap kan ägas eller begränsas i en traditionell kontext, där äganderätten innebär ägandet av fysiska objekt. Information eller kunskap har inte den exkluderande egenskapen att den kan ta slut, inte heller behöver min användning av den hindra någon annans tillgång till den. Vilket betyder att information och kunskap (under rätt omständigheter) kan vara tillgänglig för alla som har tillgång till nödvändiga informationskanaler.¹⁵⁸

Sett ur detta perspektiv måste de som förespråkar en stark upphovsrätt förklara varför de vill begränsa tillgången till den totala mängden information. Denna argumentation tar fokus på skapandeprocessen. Förklaringen till varför en begränsning på information i form av den upphovsrättsliga lagstiftningen behövs, sker ofta med en argumentation som fokuserar på den innovation som upphovsrätten skapar. Att en författare erhåller upphovsrättsliga ägande över sitt verk blir ett incitament för att skapa.¹⁵⁹ Här finns en tydlig koppling till den utveckling som sker när information blir betraktad som en produkt och, som Samuelsson beskriver det, informationsekonomin blir en realitet. Som Hemmungs Wirtén pekar ut är det ekonomiska aktörer som dominerar den upphovsrättsliga utvecklingen.¹⁶⁰ May hävdar att de stora internationella organen (WIPO och WTO) bidrar till denna utveckling.¹⁶¹

Denna argumentation som tar fokus på skapandeprocessen har förändrats synen på skapandet som omvandlats till att blir mer *strategiskt*. Strategiskt i detta fall betyder att skapandet sker med motivet att ett ägande av verket kan uppnås. Skapandet inom diskursen blir en medveten process. Detta ställer krav på författaren att erhålla kunskap om vilka kriterier som behövs för att ett verk ska bli godkänt för upphovsrättsligt skydd. Om inte kriterierna för ett ägande i en den upp-

---

¹⁵⁶ Söderberg, J. (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 27 f.

¹⁵⁷ Jacob, R. (2004), *A Guidebook to Intellectual Property*, s. 218 ff.

¹⁵⁸ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 ff.

¹⁵⁹ Dinwoodie, G. B. (2005), *The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering*, s. 113 ff.

¹⁶⁰ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing –Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 77.

¹⁶¹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 34 f.

hovsrättsliga skapandediskursen uppfylls har ”ingenting skapats”.¹⁶² Diskursen inom upphovsrätten är även bestämd kring skapandebegreppet och den formen av skapande som exempelvis Coombe skriver om, när hon problematiserar det individuella skapandet och istället hänvisar till kulturella yttringar eller sammanhang som delaktiga i skapandeprocessen, är inte *godkänt* i den upphovsrättsliga skapandediskursen.¹⁶³

Här kan vi se att de värden som Samuelsson konkretiserar med innehållet i public domain. (ex. byggstenar för skapande av ny kunskap)¹⁶⁴ inte inbegrips i det upphovsrättsliga skapandebegreppet. Skapandet blir smalare eftersom det inte fokuserar på författarens möjligheter att skapa genom att poängtera tillgången till information. Det blir en förklaring till varför public domain kan tillåtas krympa i en upphovsrättslig kontext. Detta skapandebegrepp har tydligt företräde när de privata äganderättigheterna övertar aspekter av information som tidigare ansetts tillhöra public domain och denna utveckling är vad som biblioteken måste relatera till.¹⁶⁵ Det blir potentiellt problematiskt för bibliotekens verksamhet, eftersom deras existens ofta mynnar ur den informationsfilosofi som betonar att informationstillgången är central för skapande och innovationen.¹⁶⁶ Teorin om public domains värde delar samma filosofi när det gäller skapande och den har i praktiken de senaste åren haft en minskande plats i den upphovsrättsliga diskursen.¹⁶⁷

Tydligt är att när skapandebegreppet som dominerar den upphovsrättsliga diskursen blir dominerande påverkar detta biblioteken negativt. Bibliotekens yttryckliga mål är att förbättra förutsättningarna för skapande och innovation i samhället med hjälp informationsspridning.¹⁶⁸ Biblioteken är tänkta att höja medborgarnas informationstillgång i samhället men i den upphovsrättsliga skapandediskursen finns inget sådant behov uttryckt. Skapandediskursen inom upphovsrätten är fokuserad kring det incitament som upphovsrätligt ägande skapar. Innovationen ökar genom att upphovsrätten delegerar privata äganderättigheter till verket.¹⁶⁹

---

¹⁶² May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 11 ff.

¹⁶³ Coombe, R. J. (1998), *The Cultural Life of Intellectual Property -Authorship, Appropriation, and the Law*, s. 16, 22.

¹⁶⁴ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22.

¹⁶⁵ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 3 ff.

¹⁶⁶ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

¹⁶⁷ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 3 ff.

¹⁶⁸ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

¹⁶⁹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 11 ff.

Ägandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen

Det andra centrala begreppet inom den upphovsrättsliga diskursen är ägande som blir en *reflektion* av vad synen på skapande innebär. Dessa två begrepp är sammanbundna i den upphovsrättsliga diskursen via en ”orsak-verkan” argumentation.¹⁷⁰ Det innebär att den ena stärker den andre genom att de delar samma argumentation. Detta understryks av faktumet att när betydelsen av ett av dessa begrepp förklaras i en upphovsrättslig diskurs, erhåller den andra en viss bestämd innebörd. Att äga inom den upphovsrättsliga lagstiftningen är en belöning som författaren erhåller genom sitt skapande. Denna innebörd gör dessa två begrepp såpass beroende av varandra, att det går att likna dem vid en tankehybrid, som tillsammans bildar grunden för den upphovsrättsliga argumentationen.¹⁷¹

Lockes teori om skapande av mervärde

Det är Lockes ekonomiska teori som binder ihop ägandediskursen från individens (rätt) på mikronivå till samhällets (resursmaximerande) på makronivå.¹⁷² Jag har i undersökningen fastslagit att det privata, medvetna skapandet som utförs av (en juridiskt distinkt) författare, är den dominerande synen inom upphovsrättslagstiftningen och den starkaste länken mellan skapande och ägande är Lockes teori om hur egendom bör verka som incitament för skapande. Jag har konstaterat att de ekonomiska rättigheterna fått en central position inom den upphovsrättsliga lagstiftningen, vilket resulterat i att synen på skapandet som en förlängning av sin egen person fått stå tillbaka. Som en följd av detta har de moraliska rättigheterna försvagats.¹⁷³

John Lockes argumentation kan spåras tillbaka till boken *Two Treatises of Government* från 1690. Locke gör påståendet att äganderätten över fysiska ting är lika fundamental som rätten till sin egen kropp. Detta baserar han på iakttagelsen att alla människor äger egendom i form av våra fysiska kroppar och våra intellekt, vilket han tar han fasta på och hävdar vidare att det vi skapar genom arbete (utfört med hjälp av våra kroppar eller vårt intellekt) rättmätigt tillhör oss. Basalt beskrivet; det som sker när en individ arbetar, är att hon tar en råvara ur sitt naturliga tillstånd, blandar det med sitt arbete och därigenom skapar ett *mervärde*.¹⁷⁴

Eftersom detta mervärde är helt konstituerat av hennes fysiska och mentala kapacitet, blir produkten ett resultat av hennes person vilket rättfärdigar ett ägan-

---

¹⁷⁰ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 f.

¹⁷¹ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 8 f.

¹⁷² Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 7.

¹⁷³ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 2.

¹⁷⁴ John Locke (1821), *Two Treatises of Government*, s. 209 ff.

de. Arbetet hon utför blir en förlängning av hennes person, vilket betyder att hon erhåller exklusiva rättigheter över det och innehar obestridda anspråk till det.¹⁷⁵

Lockes teori och information

En central fråga som bör besvaras är hur väl Lockes teori fungerar när den appliceras på upphovsrätten, som till stor grad reglerar abstrakta saker istället för konkreta. Under John Lockes levnadstid i 1600-talets England, fanns det inte möjligheter att producera eller äga information i annan form än genom fysiska objekt eller artefakter som böcker etc. Hur tillämpbar Lockes teori framstår som, råder det delade meningar om och det som avgör detta är var i hans teori man väljer att lägga tyngdpunkten.¹⁷⁶ Lockes *arbetskriterium* betyder att en individs egendom alltid måste konstitueras av hennes arbete.

Det är den svagare delen av hans teori och jag kommer problematisera detta kriterium vidare nedan. Arbetskriteriet fungerar inte speciellt väl på den sortens ägande som upphovsrätten delegerar och anses vara svår att tillämpa när det gäller länken mellan att skapa och äga information.¹⁷⁷ Detta till trots att skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen är korrelerad mellan en tydlig aktör (författare) och det incitament (i form av en ekonomisk belöning) som ett ägande innebär.¹⁷⁸ Arbetskriteriet influerar tydligt diskursen för skapande och ägande inom upphovsrätten och det är givande att diskutera detta eftersom Lockes totala teori om skapandet av mervärde blivit ett stödjande fundament för argumentationen för det kapitalistiska marknadsperspektivet.¹⁷⁹

The Lockean proviso

John Locke ställde tydliga krav på hur arbetskriteriet skulle uppfyllas och dessa krav var tänkta att balansera individens egendom med samhällets välfärd i stort och denna diskussion är ytterst relevant när upphovsrätt diskuteras.¹⁸⁰ Tavani skriver att Locke aldrig ansåg att en person okvalificerat kan skaffa sig större mängd egendom än hon kan förvalta på bästa möjliga sätt eftersom resurser då inte skulle nå sin största möjliga potential, vilket inte skulle komma samhället som helhet till gagn. Ett annat villkor Locke ställde var att ingen individ fick tillskansa sig mer än att det blev kvar ”tillräckligt med allmänna resurser av tillfredställande kvalitet” för att andra skulle kunna göra samma sak. Villkoret för en individ att skaffa sig

---

¹⁷⁵ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88.

¹⁷⁶ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 7.

¹⁷⁷ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 7 f.

¹⁷⁸ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 10.

¹⁷⁹ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 11 ff.

¹⁸⁰ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 9 ff.

mervärde var att det inte uteslöt andra individers potentiella möjlighet till mervärde.¹⁸¹

Dessa två principer för anskaffande av egendom döptes av Robert Nozick till ”*The Lockean proviso*”. (I fortsättningen benämnd ”*Lockes proviso*”). En stridsfråga för forskare som arbetat med John Lockes teori har varit hur frasen ”tillräckligt med allmänna resurser av tillfredsställande kvalitet” ska tolkas, och hur denna frågeställning ska kunna baseras på information av digitalt ickerivaliserande slag och om det överhuvudtaget är möjligt? Hur väl fungerar frasen på information och idéer istället för fysiska objekt? Fysiska objekt är uppenbart rivaliserande medan information kan vara av både fysisk eller av abstrakt karaktär, exempelvis i digitalt format.

Information finns även av både rivaliserande och ickerivaliserande karaktär. Den svagaste tolkningen som är möjlig att göra av Lockes proviso, är enligt Tavani, att tolka den som att så länge ingen annan uppenbart får det sämre genom att någon förskaffar sig egendom, bryter det inte med Lockes proviso.¹⁸² Det blir tänkvärt när det relateras till diskussionen kring public domain och dess stagnerande status. Lockes proviso utvecklades för att skapa balans mellan individens ägande och samhällets resurser och har kraftiga likheter med hur funktionen av public domain beskrivs och motiveras. Skillnaden mellan innehållet i public domain, och det som Locke hade i åtanke när han formulerade sitt proviso, var att hans teori innehöll fysiska ting som var av begränsat antal och av rivaliserande karaktär, medan innehållet i public domain existerar i oberäkneligt antal.¹⁸³

Christopher May påpekar att Lockes teori haltar eftersom han aldrig reflekterade över aspekten hur ickerivaliserande föremål skulle fördelas i samhället. Eftersom den brist av resurser som Locke beskrev inte anses existera inom ickerivaliserande information, blir konkurrensen om tillgången inte ett incitament för att skapa, såtillvida det inte är möjligt att konstruera en brist och det är delvis denna funktion som upphovsrätten fyller. May är generellt kritisk till den starka position som upphovsrätten har över informationen i samhället men han är specifikt missnöjd med att denna position har uppnåtts genom att dominerande aktörer har byggt sin argumentering på Lockes teori.¹⁸⁴

En annan aktuell aspekt är hur denna konstruerade brist kan påverka förutsättningarna till skapande? Symptomen från denna brist, blir att information i form av råmaterial försvinner, samt att de artefakter och informationskanaler som existerar hamnar under privatiserad kontroll. Utvecklingen tyder på att även de metoder och vägar som det går att införskaffa sig digital information med, ofta blir upphovs-

---

¹⁸¹ Locke, J. (1821), *Two Treatises of Government*, s. 210 f.

¹⁸² Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 91 f.

¹⁸³ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 134.

¹⁸⁴ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 f.

rättsligt skyddade. På detta sätt kan analogin mellan tillgången till digital information, visa uppenbara likheter med fysiska hinder som hindrar en individs tillgång till rivaliserande fysiska objekt. När detta appliceras på en utveckling där informationstillgången för medborgarna försämrats, är det möjligt att tala om public domain i ett stagnerande tillstånd i likhet med de allmänna marker i England som Locke ursprungligen relaterade till. Här spelar det mindre roll att mängden producerad information sammanlagt ökar, eftersom en större mängd av den hamnar under privat ägo som en följd av upphovsrättslig lagstiftning vilket hotar public domain.

Arbetskriteriet i Lockes teori blir väldigt centralt för teorin i sig, det är bara genom arbete som egendom kan förvärvas på ett rättmätigt sätt. Trots att denna del av hans teori kan anses vara den svagaste länken när det gäller en anpassning till upphovsrätten över information, är detta den princip som starkast motiverar ägandet i diskursen.¹⁸⁵ Enligt Locke kan all egendom i förlängningen säljas eller bytas, precis som alla individer kan sälja sitt personliga arbete i utbyte för ersättning, måste all egendom ursprungligen ha förvärvats genom detta kriterium. Vi stöter på två problem när arbetskriteriet appliceras på information och den upphovsrättsliga lagstiftningen. De blir aktuella främst när de ska försöka kombineras med diskussionen kring skapandeprocessen och författarens roll i den.¹⁸⁶

Det första är typen av arbete som Locke menar skulle föranleda mervärdet. Lockes vision av arbete var begränsad till fysisk sådan, som krävde belöning i form av incitament för egendom. Han skrev att arbete sker genom obekväma fysiska ansträngningar och detta är sällan applicerbart på hur perceptionen av skapandeprocessen inom den upphovsrättsliga diskursen ser ut.¹⁸⁷ Som jag redovisade tidigare, är skapandeprocessen och författaren omstridda begrepp, som blivit ännu mer svårdefinierade i och med den tekniska utvecklingen som förändrat förutsättningarna för kommunikation. Den dominerande ideologiska bilden är snarare präglad av författaren som ett geni, som sprudlar ur sig idéer. Sanningen är säkert betydligt mer mångfacetterad än så, men vi kan utgå ifrån att det generellt sett är en mindre fysisk ansträngning att författa en dikt, än att plöja upp en åker eller tälja en stav. En idé till ett verk kan dessutom dyka upp oberoende av omständigheterna t.ex. under en avslappande tupplur eller en behaglig strandpromenad.¹⁸⁸

Det gör att Lockes arbetskriterium blir svåra att applicera på intellektuellt skapande och upphovsrättsligt ägande. Tavani ser detta som en såpass grundläggande brist, att han diskvalificerar Lockes argumentation för ägande, i den upphovsrättsliga diskursen. Denna problematik är även aktuell på ”traditionellt” fysiskt arbete, då Locke förutsätter att individen har en negativ inställning till arbete

---

¹⁸⁵ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 90 f.

¹⁸⁶ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 91 f.

¹⁸⁷ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 91 ff.

¹⁸⁸ Söderberg, J. (2008), *Allt mitt är ditt*, s. 26 f.

som någonting jobbigt, vilket försvagar teorin avsevärt. Även i fall där detta arbetskriterium anses som legitimt, blir det ett problem att avväga hur mycket arbete som ska krävas för ett ägande. Vilken mängd arbete motsvarar vilken kvantitet av ägande? Den generella kritiken hävdar att ”arbete” som kriterium är alldeles för svårdefinierat för att kunna tjäna som bas för ett rättfärdigande av egendom.¹⁸⁹

Det andra problemet med att applicera Lockes arbetskriterium på upphovsrätten blir att motivera varför individen som blandar sitt arbete med någonting externt vinner någonting på detta? Istället för att förlora det hon blandade, nämligen sin arbetsinsats. Robert Nozick har påpekat att det inte finns stöd för varför vi borde föredra Lockes tolkning och att vi därför inte kan godkänna egendom baserad på denna argumentation. Tavani påpekar även att det är bara möjligt att hävda det föregående till en viss gräns, innan argumentationen blir absurd. Om en individ blandar en skål med tomatsoppa i havet kan hon inte på fullt allvar hävda äganderätt över havet. Just denna gränsdragning blir enligt kritiken omöjlig att göra. Även om vi beaktar hur skapandet av information sker, sett via ett bredare skapandebegrepp som ser samspelet som centralt, där det mixas och lånas friskt, framstår denna gräns som ännu svårare att dra.¹⁹⁰

Den utilitaristiska teorin

Det finns en annan central argumentation bakom upphovsrätten som stödjer Lockes teori om skapandet av mervärde, genom att betona den värdeökning som sker i samhället genom individuellt intellektuellt arbete och det är denna värdeökning som blir det viktigaste incitamentet för upphovsrätten. Sett ur detta perspektiv blir det centrala med Lockes argumentation inte den individuella prestationen av ett utfört arbete, som sedan motiverar ägande, utan den utilitaristiska samhällsnyttan som genereras.¹⁹¹ Här blir kopplingen mellan individens arbete och förvärv på mikronivå och samhällets kollektiva välfärd på makronivå, uppenbar. Hur denna koppling ska se ut eller fungera är omtvistat eftersom Locke har tolkats på olika sätt och precis som Justin Hughes skriver är det inte tillfredsställande utrett ifall Lockes teori främst är tänkt att fungera som ett instrumentellt verktyg, genom att vara ett incitiv till skapande och arbete eller som ett normativt verktyg, för att betona att arbeta ska belönas i form av äganderätt. Men oavsett hur man väljer att tolka Lockes teori, blir den central för en diskussion om skapande och ägande i en upphovsrättslig diskurs.¹⁹²

När individens rättigheter (på mikronivå) har efterlevts, finns det som ovan nämnt, ett annat sätt att knyta argumentationen till ett kollektivt perspektiv (på makronivå). Detta samband binds utilitaristiskt samman genom den marknadslibe-

---

¹⁸⁹ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 89.

¹⁹⁰ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 90 f.

¹⁹¹ Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 6.

¹⁹² Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 7 f.

rala argumentationen, att det arbete som individerna i ett samhälle gör, leder till att de gemensamma resurserna blir utnyttjade till max. Enligt den utilitaristiska marknadsteorin, tjänar samhället som stort på att så mycket mervärde som möjligt skapas av de befintliga resurserna och detta är anledningen varför den individuella äganderätten bör föregå den samhällets kollektiva.¹⁹³ Denna teori kan även spåras på ett internationellt plan och kopplas till diskussionen om internationella avtal som TRIPS, där gemensamma regler ska underlätta för handel och sörja för en ultimt fördelning av resurser enligt marknadsprinciper. Graeme B. Dinwoodie skriver att den omdiskuterade kopplingen mellan upphovsrättslig lagstiftning och ekonomiskt välstånd, är svår att göra explicit och skilja ifrån en mer generell marknadliberal ideologi. Men att i och med inkorporeringen av upphovsrättslig lagstiftning i WTO, har den blivit mer tydlig och framträdande.¹⁹⁴

Länken mellan ekonomiskt välstånd, innovation och ökade investeringsmöjligheter för utvecklingsländerna är förknippad med starkare upphovsrättsligt skydd. Detta är en linje som WIPO tydligt driver.¹⁹⁵ Klart framstår dock det som jag i min undersökning redan noterat, att vi har sett hur nationella lagar skjuts undan för internationell lagstiftning i form av TRIPS, för att främja internationell handel. De aktörer som framstår som de starkaste aktörerna i denna kontext är internationella företag och de agerar enligt en ekonomisk agenda.¹⁹⁶ Utvecklingen stärker teorin om individens privata äganderätt som det centrala i diskursen och pekar ut det inflytande Lockes teori även har på det internationella utvecklandet av upphovsrätt.¹⁹⁷

Ägandebegreppet och biblioteken

Ägandediskursen inom upphovsrätten är starkt influerad av Lockes teori om skapande av mervärde. I den förklarar Locke varför det individuella skapandet ska belönas med ett ägande och hur samhällets resurser används på ett ultimt sätt.¹⁹⁸ En aspekt blir att diskutera hur väl bibliotekens verksamhet fungerar tillsammans med Lockes teori. Sett till detta sammanhang blir det för biblioteken viktigt med praktiska frågor som vem äger böckerna på biblioteken och ifall författare som har verk på biblioteken ersätts när verken lånas ut. I Sverige köper biblioteken verket som de sedan genom ett undantag i upphovsrätten har tillåtelse att låna ut. Moti-

---

¹⁹³ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 95.

¹⁹⁴ Dinwoodie, G. B. (2005), *The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering*, s. 113 ff.

¹⁹⁵ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 5.

¹⁹⁶ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 87.

¹⁹⁷ Gervais, D. (2005), *TRIPS and Development*, s. 6 f.

¹⁹⁸ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 89.

veringen är att biblioteken ska förbättra allmänhetens tillgång till litteratur och främja läsandet och författaren kan inte hindra detta.¹⁹⁹

För att kompensera denna inskränkning på författarens äganderätt, erhåller författarna en ersättning i form av s.k. *bibliotek ersättning* när deras verk lånas ut på ett folk- eller skolbibliotek. Ersättningen motsvarar inte antalet lån utan är ett stöd som motiveras genom att den möjliggör för många författare att fortsätta producera genom att deras uppehälle säkras.²⁰⁰ Bibliotek ersättningen är inte baserad på hur många antal gånger en specifik författares verk lånas utan är ett kulturpolitiskt stöd vilket inte överensstämmer med Lockes ägandediskurs som baseras på individens rätt till verket som blir ett ekonomiskt incitament för skapande. Sett till Lockes teori på samhällsnivå där den förordar att samhällets resurser blir använda på bästa möjliga sätt blir bibliotekens verksamhet inte ett problem. Att fler individer i ett samhälle får tillgång till verken är positivt då resurserna blir använda på bästa sätt.²⁰¹

Den informationsfilosofi som finns representerad bakom bibliotek ersättningen liknar den bakom public domain och ett problem i denna kontext blir att kostnadsfria bibliotekslån konkurrerar med författarens möjlighet att sälja verken vilket resulterar i uteblivna vinster. Sett till ett marknadsekonomiskt perspektiv blir bibliotekens verksamhet konkurrerande med författarens privata ägande. Det kan betraktas negativt för bibliotekens förmåga att klara av sin verksamhet i framtiden att bibliotek ersättningen är en kompensation för att författarens privata äganderätt kompromissas.²⁰² Bibliotekens förmåga att låna ut upphovsskyddade verk är motiverat som ett undantag i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Utvecklingen inom upphovsrätten har påverkat flera övriga befintliga undantag i lagstiftningen negativt, t.ex. public domain. Ett viktigt påpekande i sammanhanget och inför framtiden, är att författarna själva ser positivt på att biblioteken lånar ut deras böcker.²⁰³

Det privatägda som norm gentemot undantaget public domain

Om vi ska sammanfatta ägandediskursen inom upphovsrätten, kan vi börja med att konstatera ett par fakta. Upphovsrättslagstiftningen hämtar argumentation från Lockes teorier och de starkaste aktörerna inom diskursen är ekonomiskt drivna. Det resulterar i att analysen och debatten kring vilka som bör äga och kontrollera information, vanligen utgår ifrån perspektivet *det privatägda* varav allt *det andra* blir marginaliserat.²⁰⁴ Det andra blir ofrånkomligen det som återstår när det förra först har formats. Eftersom det andra (t.ex. innehållet i public domain) saknar ju-

¹⁹⁹ Sveriges författarfonds webbsida > Författar- och översättarpengar. [2010-05-10].

²⁰⁰ Sveriges författarfonds webbsida > Författar- och översättarpengar. [2010-05-10].

²⁰¹ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 88.

²⁰² Hughes, J. (1988), *The Philosophy of Intellectual Property*, s. 8 ff.

²⁰³ Sveriges författarfonds webbsida > Författar- och översättarpengar. [2010-05-10].

²⁰⁴ May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*, s. 10 f.

ridisk ägare i form av en aktör, är det svårare att motivera nyttan med det ur en kapitalistisk ägandediskurs, där det enligt Lockes argumentering är en ägare som skapar ett mervärde. Förhållandet inom public domain blir närmast tvärtom.

Som jag tidigare beskrivit det, blir problemet med innehållet i public domain, att det är först när informationen har lämnat denna sektor (i form av public domain) som den i kapitalistisk anda kan bli värdefull i form av ett verk. Medan den upphovsrättsliga sidan har starka och tydliga juridiska representanter, saknas detta hos det andra inom public domain, eftersom det står för det som är fritt, som per definition inte ägs av någon.²⁰⁵ Detta faktum placerar alla de aktörer som förespråkar (värdet av) public domain i en svår sits, då de nödgas försöka hindra specifika anspråk på information med, argumentet att just denna bit information eller denna informationsresurs bör stå utanför den privata äganderätten. Detta måste ske inom den dominerande upphovsrättsliga diskursen där det privatägda är norm och värderas högre. I den upphovsrättsliga (ägande) diskursen hamnar bevisbördan främst hos dem som vill förhindra en privatisering av information.²⁰⁶

Public domains (o)möjlighet att äga rättigheter i en upphovsrättslig ägandediskurs

Public domain anses som sagt tillhöra allmänheten och detta leder till problem då en allmänhet inte kan tala via en röst och ej heller via en kanal. Att dessa egenskaper saknas uppfattas vara en svaghet inom den upphovsrättsliga lagstiftningen. Vilket leder till ett scenario där public domain och dess värden blir svåra att framhäva i praktiken.²⁰⁷ Framförallt saknar allmänheten de strukturer som behövs för att uppfylla de krav på ägande som menas när begreppet diskuteras, både inom traditionell filosofisk mening eller inom en upphovsrättslig diskurs, baserad på John Locke inspirerad marknadsekonomi.²⁰⁸

Det är t.ex. omöjligt att skänka något till allmänheten då den inte räknas som en ägare i den mening, att den kan hävda sina rättigheter och uttrycka sin vilja. Som är några av de strukturer som anses nödvändiga för ett ägande. Halbert gör liknelsen mellan att skänka någonting till allmänheten med att hålla en hink med vatten i havet, ett hav som alla har rätt att bada i, men ingen kan äga. Den viktigaste av dessa ägarstrukturer som allmänheten saknar är förmågan att uttrycka sin vilja. Eftersom den inte har en legitim advokat, då begreppet egendom innefattar någon som äger den, en identifierbar ägare.²⁰⁹

---

²⁰⁵ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 14 f.

²⁰⁶ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17.

²⁰⁷ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 18 f.

²⁰⁸ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 95.

²⁰⁹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 18 f.

Vad innebär public domains utveckling för biblioteken

Likheterna mellan biblioteket som institution och teorin om public domain är flera. Analogin mellan dem är givetvis långtifrån självklar; biblioteket är en fysisk plats och en samhällsinstitution, medan teorin om public domain är en abstrakt konstruktion som inte existerar i fysisk mening. Likväl har de gemensamma referenspunkter och en relation där biblioteken i sin verksamhet måste ta hänsyn till upphovsrättsliga frågor. Bibliotekens verksamhet blir påverkad av den utveckling som sker med public domain eftersom upphovsrättens utbredning berör bibliotekens utveckling.²¹⁰

Tamara Sheppard, som forskar kring public domain, pekar ut biblioteken som de mest lämpliga aktörerna att ”förkroppsliga” public domain för allmänheten, samt den bästa samhällsinstitutionen för att förmedla dess innehåll.²¹¹ Intentionen med att jämföra dessa två, är att granska den argumentering som ligger till grund för public domains stagnerande tillstånd, för att se ifall denna argumentering även tenderar att bli ett hot mot bibliotekens position, verksamhet och framtid.²¹² Kärnan här blir att både public domain och biblioteken, existerar i relation till upphovsrätten genom de undantag som finns i lagstiftningen. I USA är det genom en avvikelse ifrån upphovsmannens exklusiva rättigheter som möjliggör bibliotekens verksamhet. Här fastslås t.ex. att bibliotekspersonal kan reproducera verk inom tjänsten och sprida dem till sina användare, så länge det inte sker i ett kommersiellt ändamål. I Sverige är det genom bibliotekslagen som inskränkningar tillåts.²¹³ Public domain framstår som ett undantag i amerikansk upphovsrättslig lagstiftning genom att den är utformad att balansera allmänhetens tillgång till verket, framför upphovsmannens ensamrätt.²¹⁴

Den mest uppenbara likheten mellan teorin om public domain och bibliotekens verksamhet är den demokratifrämjande rollen som de båda tillskrivs. I Sverige är den bestämd i bibliotekslagen.²¹⁵ Som den delar med teorin om public domain och detta diskuteras vidare längre fram.²¹⁶ Men först ska ett annat perspektiv undersökas och det är den svårighet de båda ställs inför, när det handlar om att bevisa sitt värde i den marknadskapitalistiska ekonomin. Jag påvisar i min undersökning grundligt de problem som uppstår när innehållet i public domain ställs i

---

²¹⁰ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 16.

²¹¹ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 215.

²¹² Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 16.

²¹³ Broms, S. (2005), *Biblioteken och juridiken*, s. 116 f.

²¹⁴ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 94.

²¹⁵ Riksdagens Webbsida > Lagar > Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

²¹⁶ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 17.

kontrast till upphovsrättsligt material. Värdet av en livskraftig public domain är svår att poängtera ur ett marknadsperspektiv.²¹⁷

Biblioteken brottas med ett liknande problem och 2007 bekostade Svensk biblioteksförening en undersökning vid namn *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek* som diskuterade just detta dilemma.²¹⁸ Undersökningen är gjord av Anna Kåring Wagman. Här tydliggörs tidigt i inledningen att avsikten med undersökningen är att undersöka och framhäva den forskning som existerar om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek, men detta åtföljs redan i nästa mening av följande citat;

”Det betyder inte att vi vare sig tror eller anser att bibliotekens betydelse enbart kan eller ska mätas på detta sätt. Bibliotekens betydelse för bland annat demokrati, yttrandefrihet och kulturell utveckling är ovärderlig.”

²¹⁹

Det är begripligt att bibliotekens samhällsnytta som skattefinansierad samhällsinstitution måste kunna mätas enligt ekonomiska modeller. Behovet för detta ökar när konkurrensen om begränsade ekonomiska resurser blir större. Detta har uppmärksammat behovet av forskning som kan påvisa vilket värde biblioteket genererar i samhällsekonomin. Här har dilemmat med att bibliotekets tjänster saknar marknadspris uppmärksamrats, vilket tvingat fram andra beräkningsmodeller och metoder än som traditionellt används inom marknadsekonomin.²²⁰

Kombinationen av att biblioteken erbjuder sina tjänster kostnadsfritt och att forskningsområdet är svårdefinierat, har resulterat i att väldigt lite forskning egentligen existerar om detta ämne. Den forskning som genomförts är dock entydig och har uttryckligen visat att biblioteken är en god samhällsinvestering och i slutändan genererar mer pengar till samhället än deras drift kostar.²²¹ Enligt Kåring Wagmans undersökning varierar resultaten en hel del men kontentan blir att varje krona som investeras i biblioteken genererar mellan 1 och 10 kronor tillbaka till samhället. Exempel på detta värde kan vara att läskunnigheten ökar inom ett sam-

---

²¹⁷ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s.18 f., Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 95.

²¹⁸ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*. s. 9 f.

²¹⁹ **Citat** av Anna Kåring Wagman, hämtat ur (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*. s. 5.

²²⁰ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 9.

²²¹ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 10 f.

hülle, arbetstillfällen skapas och att bibliotekens användare spar tid och pengar som de annars skulle spendera för att finna information.²²²

Här förs en delvis liknande argumentation, som den som förekommer i relationen mellan public domain och det privata ägandet inom upphovsrätten. Att en möjlig metod att beräkna värdet på är att försöka fastställa hur mycket bibliotekets tjänster hade varit värda om dessa hade varit belagda med en kostnad. Denna ekvation kan kritiseras för att bli en aning hypotetisk, då metoden bygger på antagandet att en viss procent av användarna hade använt tjänsterna, trots att de inte varit kostnadsfria. Men med dessa metoder är det möjligt att göra en uppskattning av värdet på de tjänster som biblioteket erbjuder.²²³

Att resonera på detta sätt liknar de omständigheter som sker, när någon i en upphovsrättslig ägandediskurs försöker värdera innehållet i public domain. Som jag (tidigare) i undersökningen klargjort, måste innehållet i public domain ”konkretiseras” för att kunna innebära ett värde och detta blir svårt i den upphovsrättsliga lagstiftningen där privat äganderätt kräver en redovisning av värdet i form av marknadsandelar.²²⁴ Vi har sett hur forskare som Pamela Samuelsson försöker konkretisera public domain genom att kategorisera dess innehåll och poängtera dess värden gentemot upphovsrätten, men det misslyckas, så länge som ägandediskursen inom upphovsrätten fortsätter att se ut som den gör idag.²²⁵

Bibliotekens framtid i relation till upphovsrätten

En fråga som är aktuell att diskutera ur denna kontext är ifall den utveckling som sker med en starkare och mer utbredd upphovsrätt, som reducerar innehållet av public domain, kommer påverka den utveckling som biblioteken i framtiden genomgår.²²⁶ Biblioteken letar efter måttstockar att bevisa sig igenom för att platsa på den ekonomiska (trånga) kartan som statlig finansiering ofta innebär och det är aktuellt att diskutera huruvida det räcker med befintliga kalkyler byggda på positiva externa effekter som biblioteken idag främst har att tillgå.²²⁷ Hur långt kommer den politiska viljan att räcka när det gäller bibliotekens bekostande i en stram politisk budget? Hittills har bibliotekets positiva samhällseffekter värderats högt av

---

²²² Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 29 f.

²²³ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 10 ff.

²²⁴ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 95 f.

²²⁵ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 f.

²²⁶ Boyle, J. (2008), *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*, s. 11.

²²⁷ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 9.

både medborgare och politiker och biblioteken flyttar uppenbarligen fram sina positioner genom att bidra till forskning som bevisar dessa positiva effekter.²²⁸

Vilken påverkan kommer det att ha på denna situation när det privata ägandet tar över public domain? Detta sker trots existerande teorier om hur värdefull public domain är.²²⁹ Vi ser hur upphovsrätten brer ut sig och det privata ägandet tar över fler och fler aspekter av informationen som existerar i samhället och detta gäller inte bara informationen i sig, utan även de befintliga informationskanaler och artefakter med information som existerar i samhället.²³⁰ Teorin som Lessig lanserar i *Free Culture*, pekar ut den upphovsrättsliga lagstiftningen som den primära faktorn när det gäller att reglera individens informationsbeteende och hävdar att de andra faktorerna (marknad, normer och arkitektur), blir sekundära. När den upphovsrättsliga lagstiftningen tillåter mindre undantag ifrån marknadsperspektivet, styrt av en diskurs som förordar privat ägande och i större mängd kontrollerar arkitekturen, blir även moralen hos medborgarna påverkade.

Enligt Lessigs teori ska medborgarna i större omfattning både tvingas anpassa sitt informationsbeteende härefter men även tydligare acceptera lagstiftningens reglerande effekter.²³¹ När Hemmungs Wirtén pekar ut företagets successivt ökande makt över samhällets informationskanaler, försvårar det bibliotekens förutsättningar att använda sig av dessa kanaler.²³² Men detta resulterar även i att upphovsrättens effekt på medborgarna blir dubbel. Lagstiftningen blir en faktor som påverkar moralen hos medborgarna, vilka i större mån accepterar upphovsrättens argumentering och bortser ifrån den kritik som uttalas emot lagens begränsande konsekvenser. Biblioteken hamnar i en position där deras incitament för att tillåtas göra undantag från upphovsrättslig lagstiftning krymper, samtidigt som samhällets informationskanaler i större mängd hamnar i privat ägo.

Bibliotekens användare blir påverkade av upphovsrätten i sitt generella informationsbeteende i samhället och accepterar upphovsrättens villkor om hur information får användas, vilket präglar deras relation till biblioteken som informationsförmedlande institutioner genom att de blir mer välvilligt inställda till att betala för sin informationstillgång. Detta talar för att biblioteken i framtiden kan införa avgifter på sina tjänster.²³³ I en diskussion gällande bibliotekens framtid är projekt Runeberg ett konkret exempel på en möjlig framtida strategi för biblioteken. Här arbetar flera bibliotek med att organisera resurserna i public domain och

---

²²⁸ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*, s. 13 ff.

²²⁹ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 14.

²³⁰ Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 78.

²³¹ Lessig, L. (2004), *Free Culture*, s. 123 ff.

²³² Hemmungs Wirtén, E. (2004), *No Trespassing – Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*, s. 78.

²³³ Lessig, L. (2004), *Free Culture*, s. 123 ff.

att tillgängliggöra dem digitalt för alla sina användare.²³⁴ Det här projektet är en illustration av det som Tamara Sheppard efterfrågar i sin forskning; bibliotek som organiserar innehållet i public domain och därmed konkretiserar public domain och dess värde för allmänheten och genom detta uppfyller sin egen målsättning att kostnadsfritt tillgängliggöra information till sina användare.²³⁵ Projekt Runeberg är baserat på ideellt arbete och bygger på att alla som deltar gör det frivilligt. Både privatpersoner och organisationer deltar i samarbetet och idag är det Norska Nationalbibliotek som bidrar med flest verk till projektet.²³⁶

Bibliotekens verksamhet i relation till upphovsrätten

Ett exempel hämtat från USA, där två upphovsrättsliga lagar stiftats, *The Copyright Term Extension Act* (CTEA) och *Digital Millenium Copyright Act* (DMCA) som illustrerar hur ny upphovsrätten kan försvaga public domain, bibliotekens verksamhet och allmänhetens tillgång till information. Det sker genom att biblioteken förlorar kontrollen över de informationskanaler som finns i samhället och mister de möjligheter som dessa kanaler bär med sig. Denna utveckling försvårar bibliotekens verksamhet och minskar deras möjlighet att uppfylla sin uppgift, att tillgängliggöra så många verk som möjligt.²³⁷ CTEA är en förkortning för *The Copyright Term Extension Act* och DMCA är en förkortning av *Digital Millenium Copyright Act* och båda lagarna syftar till att stärka och förlänga den privata äganderätten.

Här ingår bl.a. en förlängning av upphovsrättens skyddstid från 50 till 70 år efter upphovsmannens död och ett starkare skydd som gör det svårare att digitalisera eller att sprida digitala verk. Dessa lagar har ett brett stöd av WIPO vilket kan tolkas som ett tecken på att liknande lagar kommer stiftas i fler länder.²³⁸ Tavani kritiserar dessa lagar för att de motiveras med argumentering baserad på Lockes teori om skapande av mervärde, samtidigt som dessa lagar i sin praktik bryter med Lockes provisio. Sin argumentation stärker Tavani genom att exemplifiera med de fjärrlån som biblioteken kostnadsfritt tillgodoser sina användare. Dessa lån sker med fysiska artefakter, (främst böcker) vilket både stödjer individernas informationstillgång i samhället och samhället i sig, genom att biblioteken kan leva upp till sin målsättning och stödja demokratin, yttrandefriheten och den kulturella utvecklingen i samhället.

Om dessa lättillgängliga böcker endast blir tillgängliga i digital form i framtiden, kommer det troligen bli besvärligare att få tillgång till dem via fjärrlån. När

---

²³⁴ Projekt Runebergs webbsida. [2010-05-01].

²³⁵ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 215 f.

²³⁶ Projekt Runebergs webbsida. [2010-05-01].

²³⁷ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 93 f.

²³⁸ World Intellectual Property Organization:s Webbsida. > DMCA. [2010-05-01].

aktörer med upphovsrätt erhåller mer makt över digitala medier, vilket sker genom lagar som CTEA och DMCA, har detta en negativ påverkan på tillgången till dem, genom att användningen av de elektroniska versionerna av böckerna är belagda med starkare restriktioner än de fysiska böckerna. Fjärrlånen kan användas mer begränsat och detta försämrar utbytet mellan biblioteken och den totala tillgången till verken.²³⁹

Det paradoxala med denna situation blir, att när fler och fler böcker blir tillgängliga i digitalt format, blir informationen de innehåller svårare att nå, eftersom de elektroniska versionerna är hårdare reglerade av upphovsrätten. Det digitala formatet innebär i praktiken stora möjligheter att utbyta information, men detta faktum överskuggas av de hårdare restriktionerna. Detta gör att en digitalisering av verk kan försämrade medborgarnas informationstillgång och även försvaga public domain. En annan konsekvens av dessa lagar är nämligen att informationen i digitala informationsresurser inte hamnar i public domain, till skillnad mot innehållet i fysiska böcker som är tidsmässigt relaterade till författarens död. Detta eftersom det i nuläget inte finns någon tidsgräns angiven i lagstiftningen för hur länge upphovsrätten över digitalt material gäller.²⁴⁰ Tavani konstaterar att dessa lagar bryter mot Lockes provisio av främst två anledningar, där den första är att individen inte längre har möjlighet att begära tillgång till information genom någon annans anskaffande av egendom. Vilket enligt Locke inte var tillåtet eftersom en individs anskaffande av egendom inte fick drabba andra individer. Den andra anledningen är att individen inte längre använda fritt kan använda det som hon tidigare kunde pga. någon annans egendomsanspråk.²⁴¹

Stiftandet av dessa lagar exemplifierar hur den argumentering, som i dessa fall används för en bredare upphovsrättslig lagstiftning, drabbar både bibliotekens verksamhet och försvagar public domain. Detta samband visar de problem som kan uppstå när ekonomiska aktörer som internationella företag och (enligt May) WIPO får större makt i den upphovsrättsliga diskursen. Särskilt eftersom WIPO är ett FN organ och har stor påverkan när det gäller stiftandet av internationella upphovsrättslagar.²⁴² Biblioteken är delvis undantagna upphovsrättens regleringar för att kunna klara av sitt mål, men dessa mål är konstituerade av en politisk agenda som vill främja demokratiska värderingar och yttrandefriheten i samhället.²⁴³

När den upphovsrättsliga diskursen till större del domineras av ekonomiska aktörer och där politiska målsättningar blir mindre signifikanta, kan bibliotekens verksamhet och framtid te sig som hotad. Företag, som primärt drivs med ett vinstintresse, har färre incitament än politiker att stödja eller ens tillåta, en verk-

²³⁹ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 94 f.

²⁴⁰ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 94.

²⁴¹ Tavani, H. T. (2005), *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons*, s. 95 ff.

²⁴² May, C. (2007), *The World Intellectual Property Organization – Resurgence and the Development Agenda*, s. 3.

²⁴³ Riksdagens Webbsida > Lagar > Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

samhet vars målsättning är att utbilda och främja medborgarnas informationstillgång. Speciellt eftersom dessa verksamheter delvis är beroende av att den upphovsrättsliga lagstiftningen tillåter undantag.²⁴⁴

Vi kan se hur biblioteken strävar efter att hitta parametrar att bevisa sig igenom i en marknadsekonomisk kontext.²⁴⁵ Enligt Lockes argumentering för privat äganderätt, som har visat sig avgörande i många fall, (ex. i public domains stagnering) kan företagen uppleva bibliotekens verksamhet som en konkurrent till deras. Även den skapandediskurs som existerar inom upphovsrätten kan framstå som problematiskt för bibliotekens verksamhet och jag återkommer till denna diskussion längre ner.

Här är det lägligt att beskriva den problembild som biblioteken ställs inför; i behov av statlig finansiering som måste motiveras ur en marknadsekonomisk kontext där en mer aggressiv upphovsrättslagstiftning, driven av ekonomiska aktörer utan ett samhällsansvar över medborgarnas informationstillgång, brer ut sig. Relaterat till diskussionen kring public domains ”vara eller icke vara” måste en slutsats bli, att i en upphovsrättslig ägandediskurs blir det oerhört svårt att försvara värdet av bibliotekens verksamhet, där en allmännytta måste ställas gentemot en konkret ägares ekonomiska rättigheter.²⁴⁶ Ifall public domains positiva påverkan på det fria informationsflödet försvagas och begreppet blir tömt på sitt innehåll, kommer än mer makt inom den upphovsrättsliga diskursen hamna i händerna på aktörer som med ekonomisk argumentation försämrar möjligheten att förmedla och erhålla kostnadsfri information. Tamara Sheppard är pessimistisk i sin analys när hon bedömer att en svagare public domain, ofrånkomligen kommer resultera i att både idealet om det kostnadsfria biblioteket och dess position i samhället försvagas.²⁴⁷

Bibliotekens position i relation till upphovsrätten

Ett annat centralt perspektiv som public domain diskuteras ur, är relaterat till faktumet att vi lever i ett s.k. informationssamhälle. Här ses frågan om hur starkt informationstillgången i ett samhälle ska regleras vara kopplat till demokratiska frågor som yttrandefrihet och meddelarfrihet. Inom public domain teorin ses cirkulationen av idéer som given och nödvändig både på makro- och mikronivå.²⁴⁸ Här finns den beröringspunkt som jag tidigare skrev om, mellan public domain och biblioteken. Det är den demokratifrämjande egenskapen som de båda tillskrivs.

---

²⁴⁴ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 208 f.

²⁴⁵ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst – En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek* s. 7.

²⁴⁶ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 208 f.

²⁴⁷ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Reconceptualization of the Public Domain*, s. 215 f.

²⁴⁸ Halbert, D. J. (2005), *Resisting Intellectual Property*, s. 41.

Public domain är konstruerat enligt filosofin att den ska garantera alla medborgare i samhället en tillgång till information.²⁴⁹ När Pamela Samuelsson konkretiserar public domain och dess värden i åtta punkter, blir ett av dessa(nr 8.) att främja demokratiska processer och värden och här finns ett tydligt samband med bibliotekens målsättning både i USA och i Sverige.²⁵⁰ I Sverige är det bibliotekslagen som reglerar bibliotekens verksamhet och här står det skrivet att biblioteken förväntas stödja demokratin, den kulturella utvecklingen och yttrandefriheten.²⁵¹ I USA agerar biblioteken som institutioner tänkta att skapa tillgång till, och förmedla information till medborgarna och genom detta stärka demokratiska värderingar.²⁵²

Vi kan i min undersökning se hur två skilda *filosofier* när det gäller information och informationstillgång möts i samhället. En, där den uttalade politiska synen i samhället är att information historiskt betraktats som en byggsten för demokrati och yttrandefrihet och där den i dag fortfarande anses vara central för denna uppgift. Denna filosofi kan spåras t.ex. i bibliotekslagen i Sverige och i den amerikanska motsvarigheten US Code. Här står uttryckt att biblioteken ska främja medborgarnas tillgång till kostnadsfri information, stärka utbildning och kulturell verksamhet.

I USA står det uttryckt att biblioteken i många fall är undantagna upphovsrättens regleringar för att kunna genomföra sin verksamhet.²⁵³ Det gemensamma här är målsättningen att en viss kunskapsnivå ska existera i samhället och detta mynnar ofta ut i en nationell politisk strategi som ska garantera att medborgarnas informationsbehov tillgodoses.²⁵⁴ Utvecklingen av informationssamhället har höjt medborgarnas behov av information, tillgång till kommunikationsvägar och informationskanaler.²⁵⁵

Informationssamhället har även resulterat i att information tydligare blir betraktad och behandlad som en handelsvara. I denna kontext har den andra filosofin blivit central. Denna filosofi baserat på ekonomiska marknadsliberala principer som inom denna kontext kommer till sitt uttryck genom bredare upphovsrättslig lagstiftning. Nu har upphovsrättens utveckling påverkat informationen som tydli-

---

²⁴⁹ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain*, s. 216.

²⁵⁰ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 22 f.

²⁵¹ Riksdagens Webbsida > Lagar> Svensk författningssamling(SFS) > Beteckning 1996:1596. [2010-05-01].

²⁵² Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain*, s. 216.

²⁵³ US code > <http://www.law.cornell.edu/uscode> > Title17 Copyright. [2010-05-01].

²⁵⁴ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain*, s. 216.

²⁵⁵ Castells, M. (2010), *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume*, s. 13 ff.

gare blivit en handelsvara både nationellt och internationellt.²⁵⁶ Public domain har inte stått emot denna utveckling utan har i praktiken urholkats på sitt innehåll och det aktualiserar frågan om hur biblioteken kommer att förhålla sig till denna utveckling när upphovsrätten blir starkare. Tamara Sheppard skriver att biblioteken kan drabbas på samma sätt som public domain gjort.²⁵⁷

Här blir det viktigt att betona den betydligt starkare förankring som biblioteket som samhällsinstitution har hos medborgarna. Public domain är inte betonad med lika starka värderingar som den informationsfilosofi som biblioteken mynnar ur, som betonar demokrati och yttrandefrihet.²⁵⁸ Public domain har precis som flera forskare pekar ut, varit okänt för den stora allmänheten, vilket är en av förklaringarna bakom dess minskande tillstånd. Pamela Samuelssons forskning försöker att konkretisera public domain och dess innehåll den men det är svårt att göra i den upphovsrättsliga ägandediskursen. Halbert pekar ut denna anledning tillsammans med allmänhetens ignorans och okunskap om public domain som de stora anledningarna till public domains minskande tillstånd.²⁵⁹ En anledning till denna utveckling är relaterad till hur skapandebegreppet inom den upphovsrättsliga diskursen ser ut.

---

²⁵⁶ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 11.

²⁵⁷ Sheppard, T. (2009), *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain*, s. 216.

²⁵⁸ Kåring Wagman, A. (2007), *Bibliotekens förtjänst –En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek* s. 29 f.

²⁵⁹ Samuelsson, P. (2006), *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law* s. 21 ff.

Slutdiskussion

Mitt syfte med uppsatsen var att undersöka diskursen kring forskningen gällande den upphovsrättsliga lagstiftningens effekter i samhället och i förlängningen för biblioteken (deras position, verksamhet och framtid). Detta genom en analys av språket inom den upphovsrättsliga kontexten. Mer specificerat är det begreppen *skapande* och *ägande* som har undersökts, med syftet att kartlägga hur upphovsrättens strukturer bärs upp av betydelsen av dessa två begrepp. Denna analys är genomförd och diskursen kring *skapande* och *ägande* är klargjord och jag har diskuterat begreppens betydelse relaterat till bibliotekens position, verksamhet och framtid i den upphovsrättsliga diskursen.

När det gäller frågeställningen om vilka slutsatser som kan göras efter en jämförelse av forskningen om public domain och biblioteken, kan vi se en försvagning av public domain i den upphovsrättsliga diskursen som en följd av den ekonomisk argumentering som upphovsrätten motiveras med. En annan anledning till varför public domain minskar är allmänhetens ignorans och okunskap om public domain och dess innehåll. Det tyngsta faktumet är relaterat till hur ägandediskursen inom upphovsrätten ser ut. Innehållet i Public domain är svårt att värdera i denna diskurs och denna problematik är aktuell för bibliotekens verksamhet.

Detta behov har uppmärksammats och det finns forskare som med olika metoder värderar bibliotekens verksamhet i en marknadsekonomisk kontext och detta forskningsområde är på frammarsch. De viktigaste beröringspunkterna mellan public domain och biblioteken är, för det första, att de delar en *informationsfilosofi* som betonar tillgången till information för att maximera skapandet och innovationen. Ur detta perspektiv kan public domains stagnerande tillstånd bli ett problem. När privata aktörer får större kontroll över samhällets informationskanaler och artefakter blir medborgarnas informationstillgång mer reglerad. Det behöver inte bära med sig att informationstillgången blir sämre per automatik, men för biblioteken, som agerar genom undantag i upphovsrätten och som erbjuder sina tjänster kostnadsfritt, kan verksamheten försvåras. Den andra beröringspunkten är att båda deras existens anses viktig ur ett demokratiskt perspektiv där informationstillgången och yttrandefriheten är nödvändiga faktorer. Ägandediskursen inom upphovsrätten som leder till att public domain minskar blir ett problem även för biblioteken men de har som institution ett starkare fäste i samhället och är mer etablerade eftersom medborgarna värderar deras verksamhet högt.

Denna samhällsetablering blir ett incitament för biblioteken att fortsätta sin verksamhet. Det gör att problemet, som framträder i den upphovsrättsliga diskursen ur faktumet att både public domains existens och bibliotekens verksamhet möjliggörs genom undantag i den upphovsrättsliga lagstiftningen, inte blir lika kraftigt för bibliotekens fortsatta verksamhet som för public domains existens. Här är Projekt Runeberg ett exempel som är intressant i sammanhanget, eftersom biblioteken här har hittat en viktig informationsresurs som inte skulle vara tillgänglig för allmänheten annars och denna informationsresurs tillhör public domain eftersom den inte är upphovsrättsligt skyddad. Detta stärker public domain och biblioteken baserar en del av sin verksamhet på att tillgängliggöra sektioner av information som inte är upphovsrättsligt skyddade och därmed förbättra allmänhetens informationstillgång.

När det gäller frågeställningen om vilken betydelse begreppen *skapande* och *ägande* har i diskursen kring forskningen gällande upphovsrätten, är det tydligt att skapandediskursen konstituerar ett strategiskt skapande som innehar potentialen att resultera i ett ägande. Skapandebegreppet är beroende av ägandediskursen som blir influerat av den marknadsekonomiska argumentationen, som de dominerande aktörerna inom upphovsrätten driver utvecklingen framåt med. Med utveckling menar jag den utbredning som upphovsrätten genomgår med starkare lagstiftning på internationell nivå och med fler aspekter av information och informationsartefakter som blir upphovsrättsligt skyddade. Det upphovsrättsliga ägandet baseras på argumentation från dels John Lockes teori om skapande om mervärde och dels en utilitaristisk argumentation om att maximera värdet av samhällets gemensamma resurser. Det finns en tydlig maktstruktur eller diskurs kring dessa begrepp. Skapandebegreppet inom upphovsrätten har en förmåga att "tränga undan" andra former av skapande. En diskurs dominerar en annan.

Min tredje och sista frågeställning att besvara är; vad innebär betydelsen av dessa begrepp för bibliotekens position, verksamhet och framtid i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen?

Det skapandebegrepp som dominerar inom upphovsrätten, är korrelerat med det privata ägandet inom upphovsrätten. Följden av detta blir att skapandebegreppet inom upphovsrätten blir strategiskt. Upphovsrätten förordar ett smalt skapandebegrepp som kan resultera i ett ägande av det skapade verket. Liten vikt hamnar i den aspekt som betonar tillgången till information som den viktigaste förutsättningen för skapandet. Ur ett samhällsperspektiv har biblioteken ofta tillskrivits en roll som informationsförmedlare och i en upphovsrättslig skapandediskurs blir denna roll perifer sett till hur skapandet beskrivs. I likhet med public domains beskrivna roll inom upphovsrätten, ska biblioteken tillgodose medborgarnas informationsbehov. Men public domain har förlorat i styrka i takt med att upphovsrätten brett ut sig och den argumentering som legat bakom denna utveckling är främst baserad på ekonomiska argument som inte ser tillgången till information som central för skapandet och därmed inte värdesätter resurserna i public domain.

I enlighet med denna ekonomiska argumentering blir inte bibliotekens roll i samhället enkel att motivera och min undersökning visar hur biblioteken letar efter metoder att bevisa det ekonomiska värdet av sin verksamhet. Skapandebegreppet inom upphovsrätten stärker inte bibliotekens position i samhället.

Upphovsrätten gör författaren likställd med möbelsnickaren genom att den möjliggör för författaren att exkludera tillgången till sitt verk. Detta är en kontroversiell aspekt med upphovsrätten. Som jag tidigare i undersökningen visat, hamnar därför argumentationen som förespråkar en stark upphovsrätt på skapandeperspektivet. Upphovsrätten är ett incitament för innovation. Men diskussionen kring informationens natur är aktuell och har en relevans för bibliotekens verksamhet. Eftersom information och kunskap är ickerivaliserande, kan den vara tillgänglig för alla som har metoder att nå den. Här är digitaliseringen ett utmärkt exempel på hur information kan förmedlas i oändlig mängd om bara möjligheten existerar. Digitaliseringen kan vara ett utmärkt sätt för biblioteken att förmedla information och verk, men som jag har illustrerat i undersökningen, kan dessa informationsvägar under särskilda omständigheter istället blir ett hinder för bibliotekens verksamhet. Upphovsrätten för med sig många olika konsekvenser och en del av dessa kan påverka bibliotekens framtid med en negativ effekt. Om samhället i framtiden kommer att bestå av mer informationsarkitektur och fler informationskanaler, blir biblioteken beroende av tillgången till dessa. I ett sådant scenario kan bibliotekens oförmåga att bevisa sitt värde på den kapitalistiska marknaden ett bli ett större problem än det är idag. Här existerar risken att biblioteken hamnar *utanför* informationsdistributionen. Det forskas mycket om bibliotekens verksamhet och säkrare metoder för att beräkna bibliotekens värde i samhället blir säkert en realitet i framtiden.

Sammanfattning

Min uppsats undersöker diskursen kring forskningen gällande den upphovsrättsliga lagstiftningen och dess effekter i samhället. Här diskuterar jag även bibliotekens position, verksamhet och framtid relaterat till den upphovsrättsliga lagstiftningen. Detta sker dels genom en diskursanalys som granskar hur forskningen gällande upphovsrätten betraktar begreppen *skapande* och *ägande* inom den upphovsrättsliga diskursen och som sedan konkretiseras mot bibliotekens verksamhet. Dels undersöker jag i uppsatsen forskningen kring public domain inom den upphovsrättsliga lagstiftningen och relaterar denna mot biblioteken och deras position inom den upphovsrättsliga lagstiftningen. Metoden jag använt mig av i undersökningen är en litteraturstudie som både granskar källor i form av den upphovsrättsliga lagstiftning och litteratur som behandlar upphovsrätten ur olika perspektiv.

En del av undersökningen består av en bakgrundsbeskrivning som sedan leder vidare till analysen av skapande- och ägandebegreppet. Dessa begrepp relateras sedan till bibliotekens verksamhet. Undersökningen granskar även forskningen kring upphovsrätten för att klargöra vilka de dominerande aktörerna är inom upphovsrätten och den mest centrala argumentationen som driver upphovsrättens utveckling. Mitt ämnesval baseras på mitt personliga intresse för, dels biblioteksfrågor, och dels den upphovsrättsliga lagstiftningen. Enligt min mening saknas forskning som diskuterar bibliotekens position, verksamhet och framtid i relation till den upphovsrättsliga lagstiftningen effekter. Denna uppsats kan förhoppningsvis bidra till att mer forskning genereras och att en diskussion om bibliotekens framtid i relation till upphovsrätten och dess effekter startar.

Käll- och litteraturförteckning

- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj, *Tolkning och reflektion –vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, 2.a uppl. (Odder, Danmark, 2008).
- Boyle, James, *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*. (London, 2008).
- Broms, Susanna, *Biblioteken och juridiken*. (Lund, 2005).
- Castells, Manuel, *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and the Culture Volume 1*. (Oxford, 2010).
- Coombe, Rosemary J., *The Cultural Life of Intellectual Property –Authorship, Appropriation, and the Law*. (London, 1998).
- Foucault, Michael, *Diskursernas kamp*. (Stockholm, 2008).
- Gervais, Daniel, *TRIPS and Development i Intellectual Property Trade and Development –Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS-Plus Era*. (Red. Daniel Gervais) (New York, 2005).
- Graema B. Dinwoodie, *The International Intellectual Property System: Treaties, Norms, National Courts, and Private Ordering i Intellectual Property Trade and Development –Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS-Plus Era*. (Red. Daniel Gervais) (New York, 2005).
- Halbert, Deborah J., *Resisting Intellectual Property*. (New York, 2005).
- Hemmungs Wirtén, Eva, *No Trespassing –Authorship, Intellectual Property Rights and the Boundaries of Globalization*. (Toronto, 2004) .
- Hemmungs Wirtén, Eva, *Terms of Use –Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*. (Toronto, 2008).
- Hughes, Justin, *The Philosophy of Intellectual Property*.(Georgetown, 1988).
- Jacob, Robin, *A Guidebook to Intellectual Property*. (London, 2004).
- Kåring Wagman, Anna *Bibliotekens förtjänst –En forskningsöversikt om den samhällsekonomiska nyttan av bibliotek*. (Stockholm, 2007).
- Lessig, Lawrence, *Free Culture*. (New York ,2004).
- Locke, John, *Two Treatises of Government*. (London, 1821).
- May, Christopher, *The World Intellectual Property Organization –Resurgence and the Development Agenda*. (New York, 2007).
- Nationalencyklopedin, Webbversionen URL: <http://www.ne.se/> [2010-05-01].
- Nordell, Per Jonas, *Verkshöjdsbegreppet inom upphovsrätten: en kritisk analys*. (Stockholm, 1990).

- Ostergard, Robert L., *Economic Growth and Intellectual Property Rights Protection: A Reassessment of the Conventional Wisdom in Intellectual Property Trade and Development –Strategies to Optimize Economic Development in a TRIPS-Plus Era*. (Red. Daniel Gervais) (New York, 2005).
- Projekt Runebergs Webbbsida. URL: <http://runeberg.org/admin/> [2010-05-01].
- Regeringens webbsida. URL: <http://www.regeringen.se/> [2010-05-01].
- Riksdagens webbsida. URL: <http://www.riksdagen.se/> [2010-05-01].
- Samuelsson, Pamela, *The Future of the Public Domain: Identifying the Commons in Information Law*. (Red. Lucie M.C.R. Guibault, & P. B. Hugenholtz) (Alphen aan den Rijn, Netherland, 2006).
- Sheppard, Tamara, *Putting the Public in the Public Domain: The Public Library's Role in the Re-conceptualization of the Public Domain* ur "New Library World", år 2009, volume 110.
- Sveriges författarfonds Webbbsida. URL: <http://svff.se/> [2010-05-01].
- Söderberg, Johan, *Allt mitt är ditt*. (Stockholm, 2008).
- Tavani, Herman T., *Locke, Intellectual Property Rights and the Information Commons* ur "Ethics and information Technology", år 2005 volume 7, s. 87-97.
- US code. URL: <http://www.law.cornell.edu/uscode/17>. [2010-05-01].
- World Intellectual Property Organization:s Webbbsida. URL: <http://www.wipo.int/portal/index.html/en/> [2010-05-01].
- World Trade Organization:s Webbbsida. URL: <http://www.wto.org/> [2010-05-01].